Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 258 (9635) 1974 чылдың ноябрь 2, суббота | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 коп.

КОЛЛЕКТИВ, САГЫЛГА-ЧУРУМ

СЭКП-ниң XXIV съездизи партия Төп Комитединиң декабрь (1973 ч.) Пленуму күш-ажылчы сагылга-чурумну быжыглаарынче, ажыл шагы үзер чорукту кызырарынче, ажыл-ишчи коллектив бүрүзүнүң кижизидикчи ролюн бедидериңче улуг кичээнгейни салган. «Кадрларның сагылга-чурумун болгаш харыысалгазын бедидери — бистиң эң чүгүла соруулгаларывыстың бирээзи—деп, эш Л. И. Брежнев партияның XXIV съездиинде СЭКП Төп Комитединиң Отчёттуг илеткелинге чугаалаан. — Ооц-биле кады кижилерниң бүзүрелин, инициативазын чидирер, авыяастыг болгаш шынчы эвес чорукту тывылдырар, коргуун сүртедиринге, доцгуну-биле албадап дужларычың аргаларынга тургустунмаан ындыг чурумну барымдаалаар бис».

Ол айтыышкынны удуртулга болдургаш, бистиң республикавыстың хөй-хөй партия, профэвилел, комсомол организациялары, бүдүрүлгелерниң болгаш тудуг черлериниң удуртукчулары, ажылчы чоннарны медерелдиг сагылга-чурумга, күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көөрүнге кижизидеринче хүн бүрүнүң кичээнгейни доктаамал салып турар. Бо талазы-биле биче эвес ажылды «Тыва даг-дүгү», «Тыва кобальт» комбинаттарда, Каа-Хем хөмүр-даш разрезинде, «Кызыл тудуг» эргелелинде, Улуг-Хем ыаш үлетпүр ажыл-агый черинде, Кызылдың алгы заводунда болгаш оон-даа өске күш-ажылчы коллективтерде чорудуп турар.

Күш-ажылчы сагылга-чурум социалистиг чарышка, коммунистиг күш-ажыл дээш шимчээшкинге быжыглар. Бодунга тодаргай хүлээлгени алган кижи ону ыяап-ла күүседир дээш бүгү-ле сеткилинден карак кызыл ажылдаар болгай. Ынчаарга чүгле быжыг сагылга-чурумнуг, бодунуң ажылын организастап билир кижи күш-ажылчы чеднишкиннерлиг бооп болур.

Бо чугула айтырыгже Тес-Хем районнуң «Чодураа» колхозунуң парткому база биче өвес кичээнгейни салып келген. Білдигия колхозтуң хойжуларының ортузунга социалистиг чарышты эки дериелг: тургускан. Чарыштың түңнелин ай саныда үндүрүп, ыымның канчаар ажылдап турарын хойжуларның хуралынга чугаалажыр турган. Ол эки түңнелдерни көргүскен. Ылда хойжу бүрүзү багай эвес көргүзүлгелиг болган. Коммунистиг хойжу Максим Сувандин 100 төрүүр хойга онаштыр 128 хураганнарны онча-меиди камгалап ап, бир хойдан-на 4,1 кг дуктү кыргын алган. Социалистиг чарыштың тиилекчизи ол болган, ооц байлак арга-дужулгазын колхозтуң үш хойжу бригадаларының хойжулары бүгү тала-биле өөрөнин көрген.

Кижилерни быжыг сагылга-чурумга, организастыг чорукка кижизидери — хүн бүрүнүң доктаамал айтырыы. Ынчангаш коллектив бүрүзүнге быжыг, күш-ажылчы сагылга-чурумну тургузарда, политмассалыг ажылды күштелдирер, бүдүрүлгениң культуразын бедидер, кижилериниң ажылдаарынга таарымчалыг байдалдарны тургузар. Политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгени калбартыр.

СЭКП Төп Комитединиң Белоруссияның партия организациязының идеология кадрлары-биле ажылының дугайында доктаалында күш-ажылчы коллектив бүрүзүн чаа кижини кижизидериниң төөү болдурар деп айыткан. Чүге дээрге чүгле күш-ажылчы коллективке бистиң планнарывыстың база хүлээлгелеривистиң салым-чолу шинтпирлеттинин, материалдыг-чаагай чүүлдер тургустунуп, аңаа кижилерниң ажылчылдары хевирлеттинин, кижизиг мөзү-шынары кижизиттинин турар. Ынчангаш күш-ажылчы коллектив бүрүзү политиктиг бедик медерелдиг, күш-ажылдың социалистиг сагылга-чурумунуң база организастыг чорукту нептерелдикчизи болур ужурлуг. Оларның олча-ажык сүрер, арагалаар, хулгаанаар болгаш өске-даа эргиниң артыышкынарынга эптеш чок чорукту тургузарын чедип алыр херек.

Коллективтиг бедик моральдыг чоруун чедип алырында ажылдап турар партия организациязы улуг рольду ойнаар ужурлуг. Бисте ындыг партия организациялары эвээш эвес.

Кызылдың алгы заводунуң партия организациязы быжыг сагылга-чурумнуг, бедик организастыг, күш-ажылчы коллективти тургузуп турар. Ажылчыннар ортузунга социалистиг чарышты бедик дериелге организастаан. Ооц түңнелин доктаамал үндүрүп турар. Кижи бүрүзү хүн бүрү канчаар ажылдап турарын көргүзүг самбразында көрүп алыр аргалыг. Социалистиг чарыштың тиилекчилери материалдыг болгаш моральдыг деткимчени ап келген. «Чаңгыс-даа кижи чыдыл калбас ужурлуг», «Бөгүн бир кижиниң бедик көргүзүү—даарта бүдүн коллективтиң болур» деп принцип-биле олар ажылдап, бедик бүдүрүлге көргүзүглерлиг коллектив апарган. Эш хуузунуң деткимчези, онаашкан хөрээнге бедик харыысаалыг чорук, күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көөрү коллективтиң күш-ажылчы байдалын быжыглаан, Коммунистер Г. Лавриченко, Н. Пономарева, Т. Демина болгаш өскелер-даа коллективке улуг кижизидилге ажылын чорудуп, боттарының үлегер-чижээн өөрүнге көргүзүп турар.

Коллектив — мерген угаланныг башкы база сүмелекчи. Ол деткип, дузалап, өөредип болур. Ол чалгааларны, ажыл шагы үзерлерни, онаашкан хөрээнге харыысалга чоктарны кижизидеринге база улуг рольдуг. Ынчалза-даа бо дугайын чамдык черлерде херекте албайн турар.

Ак-Довуракты автоажыл-агый бүдүрүлгезинде сөөлгү үеде күш-ажылчы сагылга-чурум баксыраан. Ооц түңнелинде ол бүдүрүлге планын күүсетпес апарган. Эрткен 9 айның ажыл планын ол үчүлге 83,4 хуута күүсеткен. 14.700 тонна чүктү планга чедир сөөртпээн. Мында социалистиг чарышты эренгей тургускан. Чыл эгезинде 300 кижи хууда социалистиг хүлээлгелерни алган турган. Оларның күүселдезин кым-даа сонуурган база хынап көрбээн.

Партия организацияларының кол соруулгазы болза коллектив бүрүзүнге политмассалыг ажылды улам күштелдирери болур. Чүге дээрге тоску беш чылдың тодарадыкчы чылының планныг онаалдаларын чеднишкиниг күүседири күш-ажылчы коллектив бүрүзүнүң күженишкиниг ажылындан кол хамааржыр.

ЧУРУКТА: Нина Степановна Русских — Каа-Хем районнуң «Тиилелге» колхозунуң мурнакчы саанчызы. Бо ажыл-агыйның төп сүт-бараан фермазына саанчылаа-ла ол ам 9 чыл чеде берген. Бодунда быжыглаттынган 32 саар инектериниң айда 4171 кг сүттү ол саап ап, ферманың саанчылар аразында чарыжының тиилекчизи бооп келген.

Ажыл-ишчи Нина Степановнаның чуруун республиканың Хүндүлел ёамбызразында аскан. А ооц хөрээнде чайнап чоруур Ленин ордени болгаш «Хүндүлелдің Демдээ» орден—төлептиг ишчиниң күш-ажылчы чеднишкиниринің көргүзүү-дүр.

Созу болгаш чуруу М. КАЛЧАННЫЫ.

Е. А. ЗЯБРЕВТИ ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ХҮНДҮЛЕЛ БИЖИИ-БИЛЕ ШАҢНААР ДУГАЙЫНДА

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Тудуг организацияларынга үр чылдарда үре-түңнелдиг ажылданы дээш база төрүттүнген хүнүндеи бөөр 50 харлаары-биле холбаштыр «Тыва тудуг» трестиң кол технологу Евгений Алексеевич ЗЯБРЕВТИ Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаар.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Б. ДОЛЧАҢМАА.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай, 1974 чылдың ноябрь 1.

ГФР-ниң федералдыг канцлериниң Киевке чоруп турганы

КИЕВ. (СЭТА). ГФР-ниң федералдыг канцлери Г. Шмидт УССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. П. Ляшко-биле октябрь 31-де ужуражкан. Найыралдыг беседа болган.

ГФР-деп келген аалчылар Мөңге аллар парыгынга чорааш, Билдинмес солдаттың хөөрүнге чечектер салган. Төрээн чуртунуң хамаарышпас чоруу дээш, Европаның улустарын гитлержи фашизмден хостаары дээш делегейниң эрткен дайынының чылдарында амы-тыныг берген совет дайынчыларының тураскаалын Г. Шмидт, Г.-Д. Геншер, федералдыг канцлери үдеп чоруур өске-даа кижилер мөкүта дургузунда ыыт чок хүндүткен ёзулаан.

Гранит тураскаал чанынга хүндүлел таңпылын чыскаалдыган, ГФР-ниң, ССРЭ-ниң болгаш УССР-ниң күрүне гимнерин күүсеткен.

Оон соонда Г. Шмидт болгаш ону үдеп чоруур кижилер Украинаның найысылалынга аян-чорук кылган. Киев-Печораның тураскаалдыг төөгү-культура девискээринге чораан.

Г. Шмидт болгаш ону үдеп чоруур кижилер күрүнеңи архитектура-төөгү тураскаалының «София музейниң» девискээринде XI—XVIII чүс чылдарының шевер тудуг тураскаалының ховар дээн комплексизи-биле база танышкан.

* * *

ГФР-ниң федералдыг канцлериниң оралакчызы, даштыкы херектериниң федералдыг министри Г.-Д. Геншер-биле болгаш ГФР-ниң өске-даа күрүне ажылдакчылары-биле кады ССРЭ-ге албан хуузунда чораан ГФР-ниң федералдыг канцлери Г. Шмидт чуртунче ол хүн чаныкан.

ГФР-ниң, ССРЭ-ниң болгаш УССР-ниң күрүне туктары-биле шимеп каастаан аэропортка Г. Шмидти ооц кадайы-биле катай, ооц-биле кады чоруп турар кижилерни УССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. П. Ляшко, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы И. В. Архипов, ССРЭ-ниң министри К. Н. Рудиев, ССРЭ-ниң ГФР-де элчини В. М. Фалин, өске-даа албан кижилери, украин найысылалдың ажылчы чоннарының төлөөлекчилери үдээн.

Үдээнниң аразынга ГФР-ниң Совет Эвилелинде элчини У. Зам турган.

ЧЫЛЫГ УЖУРАЖЫ ЫШКЫННАР

ФРУНЗЕ. (СЭТА). Киргизияның хоорайлары, ажылчын суурлары, колхоз, совхозтары оңгур чараш каастанышкан. Кыргыс ССР-ниң болгаш Киргизияның Компартиязының тургустуганының 50 чыл оюн республика бүгү совет улус-биле кады байырлалдыг демдеглеп турар.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин юбилей байырлалына киржир дээш октябрь 31-де Фрунзеде чеде берген. Киргизияның Компартия ТК-зының бирги секретары Т. У. Усубалиев, Кыргыс ССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Т. Кулатов, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. С. Суюмбаев, Киргизияның Компартия ТК-зының бюро кежигүнери, партия болгаш совет организацияларының удуртукчулары, хөй-иниттиниң төлөөлекчилери А. Н. Косыгинни аэропортка уткуп алган.

Эш А. Н. Косыгинни Киргизияның байырлалынга келген делегациялар кежигүнери база уткаан.

Эш А. Н. Косыгин Кыргыс ССР-ниң удуртукчулары-биле кады сл хүн машина тудуунуң заводунга чораан. Бүдүрүлге чери-биле танышкан, цехтерге барган, ажылчыннар-биле чугаалашкан.

Германияның Федеративтиг Республиказының федералдыг канцлери Г. Шмидтиң болгаш федералдыг канцлериң оралакчызы, даштыкы херектериң федералдыг министри Г.-Д. Геншериң Совет Эвилелинге чораанының дугайында

КАДЫ КЫЛГАН МЕДЕГЛЕЛ

Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң болгаш Германияның Федеративтиг Республиказының удуртукчу ажылдакчыларының аразынга ужуражыышкыннары эрттирер дугайында дугуржулганы барымдаалаан база Совет чазактың чалаанын ёзугаар Германияның Федеративтиг Республиказының федералдыг канцлери Гельмут Шмидт даштыкы херектериниң федералдыг министри Ганс-Дитрих Геншер-биле кады 1974 чылдың октябрь 28—31-де Совет Эвилелинге албанның аян-чоруун кылып чораан.

СЭКП ТК-ның Чиргиие секретары Л. И. Брежнев, СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң даргазы А. Н. Косыгин, СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко оларның Германияның Федеративтиг Республиказының федералдыг канцлери Г. Шмидт-биле база федералдыг канцлериң оралакчызы, даштыкы херектериниң федералдыг министри Г.-Д. Геншер-биле элээн каш ужуражыышкыннары болгаш беседалажыышкынары болган.

Беседалажыышкынар үезинде талалар ийи күрүнелериниң аразында харылзааларның амгы байдалын болгаш ук харылзааларны улам экижидериниң аргаларын чугаалашкан. Европага база бүгү делегейге быжыг тайбыңны болгаш айыл чок чорукту хандырары-биле холбашкан делегейниң чугула айтыырларының талазы-биле саналоналдарны калбаа-биле солушкан. Бот-боттарын билчир чорукту, бүзүрелди болгаш коже-хелбээ кады ажылдажылгаңы бижиргазарынга үндезинин улам ыңай калбартыынче талаларның шинти чүткүлүн ук беседалажыышкынар көргүскен.

1970 чылдың август 12-де ат салган керээниң ужур-дузазы болгаш ажыктың политиктиг хогжүлдениң дуржулгазы бүрүн бадыткаан деп талалар сеткил ханып демдеглээн. Ук керээге үндезилеттинген политика Совет Эвилелиниң болгаш Германияның Федеративтиг Республиказының эргеажыктарынга, Европага база делегейге дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырарының чорудулганын ханыладырының шинти херээнге дүгжүп турар деп олар санап турар. Москва керээзи ийи чурттарның аразында харылзааларны экижидериге моон соңгаар-даа идегелдиг үндезин бооп артар болгаш амыдырага хажык чок боттандыртынар апаар.

1970 чылдың керээзин, СЭКП ТК-ның Чиргиие секретары Л. И. Брежневтиң Германияның Федеративтиг Республиказынга албанның аян-чоруунуң үезинде чедип алдынган дугуржулганың принциптери моон соңгаар-даа ажыглаттынар болгаш ол чорук экономиктиг харылзааларның амгы үеде күштүг шинти принциптерин талаларның улустар аразынга алган хүлээлгелериге дүүштүр сагын барымдаалаарын хандырарынга чугула.

Талаларның бүзүреп турарын ёзугаар алырга, совет организациялар биле Германияның Федеративтиг Республиказының фирмаларының аразында үлетпүр кооперациязын тургузары экономиктиг харылзааларны хогжүдериге улам дешилгелиг болурун чедип алырынга бирги чергениң чугула херээ болур. Экономика, үлетпүр болгаш техника талазы-биле кады ажылдажылганы хогжүдер дугайында 1973 чылдың май 19-та чаргаан он чыл хуусаалыг керээ ук улурганы үр болгаш быжыг үндезиниге шинтпирлээрине эки таарымчалыг чүүлдерни тургузуп турар. 1974 чылдың январь 18-те ат салган «Экономика, үлетпүр болгаш техника талазы-биле кады ажылдажылганы хогжүдериниң үр чыл хуусаалыг перспективазын» ам-даа хогжүдер болгаш аңаа чаа-чаа толевилелдерни немээр дээш чүткүлдүг болурун талалар илереткен.

Талалар экономиктиг база эртем-техниктиг кады ажылдажылга талазы-биле Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң болгаш Германияның Федеративтиг Республиказының комиссиязының ажыл-чорудулгазын дегелерегей чугаалашкан. Ук комиссияның (станок тудуушкуну, электроэнергия, химия болгаш казар байлактар талазы-биле) турган эксперттер бөлүктери янзы-бүрү адырларга экономиктиг кады ажылдажылганы улам шапкынчыдар дээш бо чылын болган ужуражыышкынарга ажыктыг ажылды кылган деп олар демдеглээннер. Ук комиссияның бо чылдың октябрь 15—18-те Москвага болган дөрткү сессиязының түңнелдерин, ол ышкан болдуунуң ажылын моон соңгаар-даа улам сайзырааңгайжыдар болгаш оон ажыктыг чоруун бедидер деп оон бодап турарын талалар өөрүп үнелээн.

Хөй-хөй төлевилелдерни, оон иштинде ийи таланың экономиктиг хереглелдерин хөй чыл бурунгаар хандырарын көрүп турар улуг-улуг төлевилелдерни комиссияның иштинге сайгарып көрүп турары база чугула боон турар.

СЭКП ТК-ның Чиргиие секретары биле федералдыг канцлер ийи чурттарның аразында экономиктиг харылзааларны экижидериниң перспективалары годзраап келгени-биле холбаштыр сеткил ханыышкынны илереткеннер.

Оон-биле холбаштыр олар «Экономиктиг кады ажылдажылганы улам хогжүдер дугайында Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң чаза биле Германияның Федеративтиг Республиказының чазааның аразында дугуржулганы» бөгүн ат салганын бединдиле үнелээннер. Ук дугуржулга экономика, үлетпүр болгаш техника талазы-биле улам депшилгени, ылангыя чиг-этке болгаш энергетикага кады ажылдажылганың аргазы-биле чедип алырын хандырын турар болгаш талаларның организацияларының база фирмаларының аразынга ажылышчы харылзаалар тударынга идиг боон турар.

Атомнуг энергетика, нефтехимия, казар байлактарның, оон иштинде нефтиниң болгаш газтың, чаа-чаа черлерин шиңгээдип алыры, кара болгаш өңгүү металлургия, машина тудуушкуну—ол бүгү адырлар талаларның аргалары болгаш курлавырлары бот-боттарынга чеднишкиниг немере кадын болурун айтын турар үүлдер болур. Хой электроэнергия хереглеттинер продукцияның чамдык хевирлериниң бүдүрүлгезин СЭРЭ-ге организастааш, ук продукцияны дараазындэ ГФР-же чорудуп бөөрн чижектүг толевилелдер онза кичээнгейни салырын негеп турар.

Совет Эвилелиниң девискээрин дамчыштыр Ирандан бойдус газын ГФР-же чорудуп бөөриниң дугайында үр чуулаалыг үш таланың дуржулгазын чарар талазы-биле чугаалажыышкынарда, дыка депшилге чедип алдынганын талалар сеткил ханып демдеглээн.

Талаларның тускай эрге-хүлээлгелиг төлөөлекчилери кадыы-даа талага таарыг техника-экономиктиг шинтпирлерни тывар дээш үстүнде айткан төлевилелдер талазы-биле чугаалажыышкынларны уламчылаар деп дугурушкан.

Федералдыг канцлер Г. Шмидтиң ССРЭ-ге албанның аян-чоруунуң үезинде 1978 чылдан эгелеп 2000 чылга чедир үе дургузукда 60 миллиард кубометр хире совет бойдус газын ГФР-же чорудуп бөөриниң дугайында болгаш улуг диаметрлиг хоолайларны база газ үлетпүрүнге херек дериг-херекселарни ГФР-ден садып алыр дугайында үшкү дугуржулгага ат салганын талалар өөрүп демдеглээн. Ук дугуржулганы боттандырары айыткан үеде ийи чурттарның аразынга бараан саарылгазын дыка көвүдедирин хандырар.

Ийи чурттуң улус ажылагыйының болгаш культуразының талазынче чеднишкиннерниң делгелгелерин солчуруңуң айтырыын талалар чугаалашкан. 1974 чылдың мартта Дюссельдорфка болган совет делгелгениң чеднишкинин олар демдеглээн. 1975 чылдың чазында Германияның Федеративтиг Республиказының Москвага болгу делгелгези база чеднишкиниг болур деп идегелин федералдыг канцлер илергейлээн.

Ийи талалыг харылзааларның өске-даа талаларынга чедип алдынган боттут депшилгени СЭКП ТК-ның Чиргиие секретары болгаш федералдыг канцлер сеткил ханыышкын-биле демдеглээн. Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң болгаш Германияның Федеративтиг Республиказының парламент делегациялары аргышкылаан. Культураның, өөредилгениң, спорттуң талазында харылзаалар калбарын, профэвилел, аныяктар болгаш өске-даа организациялар аразында; ийи күрүнеңи хамаатыларының аразында харылзажылгалар быжыгып турар. Ийи чурттуң амыдыралы болгаш культуразы-биле кайы-кайызының таныжын алырынга, билчиишкиниң болгаш бүзүреңилгени быжыглаарынга идиг бөөр ындыг харылзааларны база харылзажылгаларны калбартырынга олар моон-даа соңгаар идиг бөөрни талалар медеглээн.

Кижиге хамаарышкан айтыырларны шинтпирлээринде таарымчалыг хогжүлдени демдеглээш, талалар ол айтыырларны моон соңгаар-даа таарымчалыг кылдыр көөрүп деткээн.

Ийи чурттуң аразынга харылзааларның керээлиг үндезинин калбартырының ажыктының талалар онзалап демдеглээн. Янзы-бүрү талаларга боттарының кады ажылдажылганын күштелдирер сорулга-биле чаа дугуржулганы чарарын олар улуг ужур-дузалыг кылдыр көрген болгаш ону чедип алыры-биле эргежок чугула күженишкиниерни салыр.

Эртем-техниктиг кады ажылдажылга талазы-биле, культура талазында солчуушкынар дугайында, а ол ышкаш туризм талазы-биле бюроларны ийи чуртка тургузарының дугайында чугаалажыышкынар чоруп турарының үезинде депшилге чедип алдынганы, ол чорук чогуур дугуржулганларны моон соңгаар ажылдап кылыр үеде чеднишкин бар болуурга идегел салыр арганы берип турарын олар айыткан.

Эрге талазы-биле дуза чедиринин чогуур айтыырларына хамаарыштыр таарымчалыг түңнелдерни чедип алырының аргазы барын база олар айыткан.

Европада байдал-биле холбаалыг айтыырлар дугайты санал-оналдарның тодаргай болгаш ажыктыг солчуушкуну

(Төөчүзү 3-кү арында).

РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелинде

Отябрь 31-де РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң хуралы болган. Хуралга РСФСР-ниң улус ажыл-агыйын хогжүдериниң күрүне планын 1974 чылдың 9 айларының дургузунда күүсеткенинин түңнелдерин чугаалашкан.

СЭКП-ниң XXIV съездизиниң болгаш СЭКП ТК-ның декабрь (1973 чылда) Пленумунуң шинтпирлерин боттандырар талазы-биле партия, совет база ажыл-агый органларының политиктиг, организакчы улуг ажылының, бүдүрүлге черлериниң коллективтериниң планын, утказыптар алган планларын хуусаа бетинде күүседири дээш делегеренгей калбарган социалистиг чарыштың түңнелинде Россия Федерациязының экономиказын хогжүдериге улам ыңай чеднишкиниер чедип алдынган. Үлетпүр продукциязының сайгарылга хемчээлиниң, кылыгларының эң чугула хевирлерин бүдүрүп үндүрериниң, транспорттуң бүгү хевирлериниң чүүк саарылгазының, чоннуң амыдырал хандырылгазының, мал ажылының продуктуларын садып алырының, үлетпүрге күш-ажылның бүдүрүкчүлүүнүн арыг орулганың болгаш өске-даа көргүзүглернин талазы-биле план ёзугаар онаалларны ажыр күүседи. Пландан ажыр продукция бүдүрүп үндүрер талазы-биле 1974 чылда алган социалистиг хүлээлгелерни чеднишкиниг күүседи турар.

РСФСР-ге үлетпүр бүдүрүшкүнүнүң өөрүлге темпилерин 1973 чылдың январь — сентябрь дургузунда турганынга деңнээрге, бо чылдың ол үеинин дургузунда чыл планын ёзугаар 7 хуу болур турганынга удур 8 хуу болган. Оон-биле чергелештир хөй саныг бүдүрүлге черлери доктааттынган планнарын амдаа күүсетпейн турар деп чүве хуралга демдеглеттинген. Оон түңнелинде хөвең-саазын болгаш дук бүдүштүг хөй пөстү, эр-хөрээжен ук кылыгларын, иштики, даштыкы хеп трикотажын, хөм идиктерни, мебельди, хана материалдарын, дренаж хоолайларын, хөмүр-дашты, торфту болгаш өскедаа продукцияны улус ажыглагыйынга чедир бербээн. РСФСР-ниң Кедээ тудуг министерствозу, РСФСР-ниң Хем флодунуң министерствозу болгаш РСФСР-ниң нефть-хандырылгазының кол эргелери продукция сайгарылгазының талазы-биле доктааттынган планнарын күүсетпээн. Күрүне болгаш кооператив садының үүрмектеп садар бараан саарылгазының талазы-биле онаалга чедир күүсеттинмээн.

Россия Федерациязының хөдээ ажыл-агыйының ажылышчылери тос айларның планын мал, куш садып алыр талазы-биле 106 хуу, сүт планын 105, чуурганының — 110, дуктүүн — 110 хуу күүсеткен. Ниитизи-биле 1974 чылдың дургузунда мал ажылының продуктуларын садып алырының планын ажыр күүсеткен турар деп чувеге мнанын болур. Ынчанмыже Краснодар крайының, Пермь болгаш Ростов областарының колхоз, совхозтары мал, куш садып алырының 9 айлар планын, ынчаарга Кабардин-Балкар АССР-ниң, Алтай крайының, Брянск база Калуга областарының колхоз, совхозтары сүт садып алырының планын күүсетпээн. Хөй-хөй колхоз, совхозтар чазын тарыыр тараа үрезинин белеткеп алырының планнарын күүсетпейн турар. Мал азыраар бөдүүн болгаш чулуктуг чемнер белеткеп алыр ажылды чамдык черлерде амдаа чогуур деңнелдин-биле чорутпайн, мал чемни бүдүрериниге, ону кадагалап, чогумчалыг ажыглаарынга деңнилгелиг технология аргаларын ажыглаарын оожум нептерелдип, мал фермаларын кыштаалаашкынга белеткээр, мал чеминиң ажылдап турар цехтерин септеп, чаа ындыг цехтерни организастаар ажылды саададып турар.

Тос айлар дургузунда 18,7 миллиард рубль шинти үнелиг кол фондуларны ажыглалга хүлээдип берген. Ындыг-даа бол капитал салымшыдзарының планын 94 хуу-ла күүсеткен. Акша-хөреңгинин хөй саныг болгаш нургулайында ийиги чергелиг объектилерге чашкаңнаары амдыгаа чедир үргүлүүлеп турар.

Иинтилел бүдүрүлгениң ажыктын улам бедидериниң, бүдүрүлге күчүзүн ажыглалга киирерин дүргедедириниң болгаш шиңгээдип алырының айтыырларынче, ажыл-агыйларның иштики курлавырларын күш-ажылдын бүдүрүкчүлүүн улгаттырарының, продукцияның техниктиг деңнелин бедидериниң база шинзарын экижидериниң, СССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң хуралына СЭКП ТК-ның Чиргиие секретары эш Л. И. Брежневтиң октябрь 1—2-де чугаазынга дүүштүр кедээ ажыл-агыйны улам хөгжүдериниң айтыырларынче РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң ол хуралынга улуг кичээнгейни угландырган.

Хуралга демдеглеттингениң ёзугаар ылыргга, хожудан турар бүдүрүлге черлериниг болгаш организацияларга дээштиг дузаламчыны чыл төөрүнге чедир арткан үениң дургузунда көргүзүрүнче угланган бүгү хемчеглерни алгаш, 1974 чылдың планын база социалистиг хүлээлгелерин бүгү көргүзүглериниг айны-биле чеднишкиниг күүседирин хандырары эргежок чугула. Мал азыраар бөдүүн болгаш чулуктуг чемнерни эргежок чугула хемчээлдиг кылдыр белеткеп алыр ажылдарны эң шылыкын доозарынче болгаш оларны чогумчалыг ажыглаарынче угланган немелде хемчеглерни алыры; кыжын чорудар агротехниктиг ажылдарны бүрүн төлевилээш, боттандырары, күсөү-кышкы үеде толкторларны, автомобильдерни, тараа ажаап алыр комбайнарны, өске-даа көдээ ажылагый техниказын чогуур ейүнде, шыналыг сеткээрин хандырары база механизаторларын мергежилин бедидер болгаш оларны немей белеткээр ажылды чорудары санаалдаттынган.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы М. С. Соломенцев хуралга чүве чугаалаан.

(СЭТА).

Парторганизацияларда отчёттар, соңгулдалар

ПАРТБЮРОНУ ЧҮҮ ДЭЭШ ШҮГҮМЧҮЛЭЭНИЛ?

Хоорай, суурларның дүрген өзүлдези, экономиканың, эртем-культураның хөгжүлдези, чонның амыдырал деңнелиниң бедээни пассажир транспортунуң мурнунга улуг негелдени тургузуп турар. Ооң өй-шаанда бедик бүдүрүкчүлүг ажылындан бүдүрүлге черлериниң демиг ажылы, чонның хандырылгазының база бир чугула адыры—пассажир сөөртүлгезин шиитизи-биле багай эвес күүседип келген. Мында үш автоколонна, бир таксомотор парыгы, чолаачыларның 26 бригадазы социалистиг чарышта хаара туттунган. Тос айның пассажир сөөртүлгезиниң планы 102,1 хуу күүсеттинген.

Ынчалзажок социалистиг чарыштыг болгаш күш-ажылды организастап тұрарында, ажылдың культуразын бедиде-ринде, пассажирлерге таарымчалыг байдалды тургузарында болгаш өске-даа организас-техниктиг айтырыгларны шиитпирлээринде чамдык шыңгыы четпестер бар. Коллективтер такси болгаш автобус парыгын долузу-биле ажылдап шыдаваан турар, 25 рейстер чылдагаан чокка үзүлген. Олда үениң иштинде 205 кижи ажыл-шагы үскен. Оларның аразында - коммунистер база бар. Ол ышкаш чамдык чолаачылар, кондукторларның харысалга чогундан ажылагыйга 39 муң рубльдиң орулгазы чедир алдынмаан.

Бо бүгү четпестерни отчёт-соңгулдалыг хуралга илеткелге партбюро секретары Н. Павлючек чугаалаан. Бүдүрүлгеде парторганизацияның, партбюронуң хураллары чогуур өйүнде эртип, шиитпирлерни, хемчегларни хүлээп ап, ажылагыйжы айтырыгларны шиитпирлеп турган. Ынчалза-даа бүдүрүлгениң ажыл-чорудулгазында, күш-ажылдың сагылга-чурумунда, партийжи политмассалыг ажылда четпестериң ужуру үүдел? Хамыктың мурнунда партбюроның коммунистер болгаш ажылчыннар ортузунга политмассалыг ажылды күштелдирип, оларның политиктиг болгаш күш-ажылчы идепкейин бедиде-рининң хемчеглерин чогуур негелдеге чедир чорутпаанында.

Партия документизи солуушкунунга белеткел-биле холбаштыр СЭКП-ниң Кызыл хооркому ук партбюроның ажылының дугайын февральда дыңнаваш, партийжи ажыл-чорудулгада чамдык четпестерни чайлаалдып, коммунистерден негелдени күштелдирерин, олар-биле хууда беседаны доктаамал чорударын, хуралдарны дээштиг эрттиреринин, аңаа ылап белеткениринин чугулазын айыткан. Бо хемчеглер коммунистериң харысалгазын, оларның идепкейин улам бедидер ужурлуг турган. Ынчалзажок чамдык коммунистериң хуралга, хөй-шиитиниң ажылынга идепкейн ам-даа кошкак. А коммунист Груднин партийжи сагылга-чурумну үреп, партдокументизин ам-даа солутпаан. Парторганизацияда үш партбөлүк бар. Олар күш-ажылчы коллективтериң өзулуг дайынчы өзээ боп шыдаваан турарындан, бөлүктериң ажылының дугайы илеткелде чугаалаттынмаан.

Коммунистер: Кутявин, Ростовцев, Сат олар боттарының саналынга кадрлар быжыглаар талазы-биле ажыл багай чоруп турарын айытканы таварылга эвес. Ажылга чаа киргениер-биле кижизидилге ажылының кошкаандан, оларның доктаамал ажылдаарынга таарымчалыг байдалды тургузуп, амыдырал-чуртталгазынче сагыш салбайн турарындан чаа хүлээп алган чолаачыларның, кондукторларның барык-ла улуг кезээ үнген. Мооң уламындан автобустар колуунда чаңгыс өөлчегге ажылдаар ужурга таварышкан. Аныяк чолаачыларны слесарьларны бедик билиг, мергежилдиг специалистерге быжыглап, өөредир чорук мында нептеревээнинден аныяктарның дагдыныкчылары чок. А комсомол комитединиң бо талазы-биле инициатива чогун санал бергеннер шыңгыы шүгүмчүлээн.

Бүдүрүлгеде хөй-шиити организацияларының ажылында четпестер база хөй. Профком социалистиг чарыштың дээштиг организастап чорударынче чогуур кичээнгей салбайн турар. Ооң партбюро-биле харылзаазы кошкак. Чолаачылар, слесарьлар, өске-даа ажылдакчылар аразында дуржулга солуушкунунда, хууда чарышта эреңгей чорук хөй. Чарыштың түннелин база улуг озалдаашкын-биле үндүрүп турар. Чамдык бригадирлериң идепкей чогундан бригадалар аразында чарыш кошкаанын коммунист П. Калнин шүгүмчүлээн. Ажыл-агыйда 112 кижи профэвилел кежигүнүнге амдыгаа чедир хаара туттунмаан.

Пассажир транспортунуң база бир кол чугула айтырыы—күш-ажылдың культуразын бедиткениниң пассажирлер сөөртүлгезиниң шынарын, ооң культуразын өжижидери болур ужурлуг. Бо чугула айтырыг автоажыл-агыйда амгы үениң негелдезинге чедир тургустунмаан.

Чамдык черлерде оруктарның бөгайыдан, машина-техниканы кемгалап-кадагалаар ораи-сава болгаш чолаачыларның хонар-дыштаныр черлери таарымча чогундан маршруттарның хагдына бөөр чоруу база бар. Чер-чер Советтери пассажир транспорт хандырылгазының бо бүгү айтырыгларынче болгаш, чагыглар, хомудалдарны сайгарып, транспортчуларның ажылдаарынга таарымчалыг байдалды тургузарынче сагыш салыр болза эки.

Кыш дүшкени-биле пассажир транспортунуң ажылы улам нарыыдаар. Маршруттарга озал-ондак чокка ажылдаары, рейстерни график өзүгаар чорудары, чолаачылар, кондукторлар болгаш диспетчер ажылының мергежилинден, оларның чурум-сагылгазындан улуг хамааржыр.

Бо айтырыглар партбюрону, коммунистерни дүвүредири чугаажок. Хуралга пассажир транспортунуң ажылын улам экижидер дугайында ажылагыйжы, эгелекчи саналдар болгулаан. Моон түңнелди үндүрүп, коммунистерни, бүгү ажыл-ишчилерни бедик бүдүрүкчүлүг күш-ажылче мобилизастап, политмассалыг ажылды улам экижидип, күштелдирери чаа партбюроның бир кол сорулгазы болур.

В. ОЙДУП.

НАРЫННЫҢ КҮЧҮТ ЕНИ

Нарын хемде улаштыр тудуп турар электростанцияларның үшкүзү Токтогул ГЭС—Киргизияның тудуп тургузуп турар улуг энергетика бүдүрүлгезиниң күчүзү 1 миллион 800 муң киловатт болур. Ооң плотиназының бедии 150 метр чеде берген. Кол-кол тудугларда ийи миллион ажыг кубометр бетонну шуткаан. ГЭС энергиязын бере бөөр, Токтогул далайының ачылыг суу Киргизияның болгаш Ортаа Азияның өске-даа республикаларының күр, курукган муң-муң гектар черлерин суггарар үе чоокшулап келген.

ЧУРУКТА: кол маркшейдер болүүнүң комсоргу, геодезист Флюра Латыпова.

В. МОРЕВ биле В. САДЧИКОВТУҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

Эртем-техникада чаа үүлдер

АЖЫГЛАП БОЛУР

ХӨЙ КАЪТ КАЖАА

Көдээ ажыл-агыйның ажыгдал шөлдериниң гектар бүрүзүн камнап алыры улус ажылагыйының чугула сорулгазы болур.

«Чер—ол дээрге улус чонның өртээ турбас үнелиг эртинези. Ынчангаш бис ону хумагалыг ажыглаар, ооң продуктулуун, биргээр чугаалаарга, гектар бүрүзүнүң улам дүжүткүр болурун чедип алыр ужурлуг бис»—деп күр болгаш курукган черлерни шиңгээдип алганындан бөөр 20 чыл болган оюнга турасказаткан Алма-Атага эрткен байырлыг хуралга СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев чугаалаан.

Ылаңгыя тудуг девискээрин шилип турар өйде тарылга шөлдерин кайы хамаан чокка кызырар чорукту болдурбазын өөрөөнүн көөрү эргежок чугула. Чер ажылының ажыглаг шөлдерин алгыдар сорулга-биле мал кажааларын болгаш комплекстерин тудуп тура, оларга мал чеми доктаамал турарын үргулчу хандырар кылдыр төлевилээр, тудугнуң тургузуун нарынчыдар, ооң девискээрин билдиг (камналгалыг талазын өөренип көрүп турган) кылдыр ажыглаар херек.

Тудугнуң иштии девискээрин кызырарынга сөолгу үеде хөй каът кылдыр туттунган мал кажаалары дөгүм болуп келген. Бистиң чүртүвуска хөй каът куш, хаван, мыйыстыг бөда мал семиртир кажаалар сөолгу үеде хойу-биле туттунуп турар апарган. Москва облкүүскомнуң кол архитектура-планнаашкын эргелелиниң «Мосгипросельстрой» институду иштизи-биле 1200 саар инектер турарынга таарыштыр кылдынган үш каът инек кажаазының төлевилелин чоокта ажылдан кылган. Ук төлевилел чер ажылынга ындыг-ла эргежок чугула эвес 10—15 градус чедир ийленчек черлерни ажыглаарын көрүп турар. Кажааның ийи база үш дугаар каъттары демги белгээштериниң ийленчек черлери-биле чаңгыс деңнелге турар болгаш инектерни ооң оъткарын үндүрер тускай хаалгалар база кылдынган турар. Ооң ангыяа малды дыштандырары-биле тускайлаан шөлчүтештер база бар.

Бо сүт комплексизиниң үш каъттарының бирээзинге-ле 400 чедир инек турары көрдүнген. Үстүнде институт ооң-биле чергелештир бирги каъткa инек быжааладыр болгаш профилактика чорудар вариантыны база санаалдан турар. Кажаа иштинге инектер аңгылаан өрээлдерге турар болгаш олары баглаар чорук маңаа ажыглаттынмас. Борта шупту ажылдар механизастаттынган турар, кажаа иштиниң температуразын тускай автоматтарны өзүгаар таарыштырар. Ынчаарга бүгү-ле 1200 ажыг баш малды чүгле 20 малчын-механизаторлар ажаан карактаар. Ынчайгаш бир центнер сүттү бүдүрериниң бот-үнези 13-ле рубль болур.

Ындыг кажааларны демир-бетон конструкциялардан эптеп кылыр. А ооң тудуунуң чарыгдалынга көрдүнген бир миллион чыгам рубль үш чыл ажыглал эрткенде чүмү-биле дедир эгитиннерин эртеменнер тодараткан. Хөй каът мал кажаалары иштии комплекстиң тудуумуң шөлүн бүдүн чартык, ийи катап кызырар, чер ажылынга хереглеттинмес черлерни чөп ажыглаар, инженер санаашкыннар өзүгаар хөй-хөй материаллар болгаш экономиктиг камналганы алыр арганы берип турар. Ооң-биле чергелештир иштии чаагайжыдылга девискээри кызырлыр.

КӨДЭЭ ТУДУГЖУЛАРГА

Көдээ чурттакчы суурларны чаартып чаагайжыдары, көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин үлетпүржүдери ол адырларга эртем-техниканың чаа чедиишкиннерин нептеретпес, чурт иштинің болгаш даштыкының-даа көдээ тудуг талазы-биле мурнакчы арга-дуржулгазын калбартпас болза амыдыралга боттаимас. Ол бүгү билиглерни чонга «Көдээ тудуг» дээр бүдүрүлге-техниктиг журнал ам чээрби беш чылдар ажыр нептередип, буянныг ажыл-херекти бүдүрүп келген.

Келир 1975 чылда ооң арынарынга совхоз, колхозтарның төптерин бир янзы планнаарын база ол өзүгаар тудуп тургузарының төлевилели, культура амыдыралы хандырылга, чуртталга болгаш бүдүрүлгө тудугларының чедиишкинибиле номчукчу танышар. Ол ышкаш мал биле куш кажааларының комплекстерин, ногаа өстүрер комбинаттарны, комбикорм заводтарын, көдээ ажыл-агый продуктуларын болбаазырадыр бүдүрүлгелерни тударының чаа арга-дуржулгаларын журнал доктаамал чыыдар. Көдээ тудугну индустриализастаарын, аңаа чергелештир бүдүрүлге-техниктиг базаны тургузары, көдээ-ни электрижидери, мелиоризастаары, орук, элеваторлар, тараа складтарының тудуу дээн чижектиг айтырыглар-биле холбашкан үүлдер база үргулчу парлаттынар.

Көдээ тудугну организастаарының мурнакчы дуржулгазы ооң арынарга доктаамал чыыттынар. Сөолгу үеде үндезини-биле эде чаартынып, калбак нептерелди алган конструкциялар, тус черниң тудуг материаллары, чаа техника, кылдынып турар тудугларның үнезин чиңгедир, ажылдың шынарын экижидер, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн улам бедидериниң аргалары, бүдүрүлгениң чогаадыкчы-чаартыкчыларының онза үнелиг дээн санал-оналдары-биле номчукчу танышар.

Социалистиг чарыштың шолбаннары—мурнакчы ажылдыг тудуг организацияларының болгаш үлетпүр-бүдүрүлгелериниң удургукчулары, ат сураглыг ажылчыннар, бригадирлер журналдың арынарын дамыштыр боттарының байлак арга-дуржулгазын номчукчубиле база үлежир. База эрткен чылдарда ышкаш хууда бажың-балгат тудуп алыксаан хамаатыларга бараалгаткан арының үндүрүлгези уламчылаар. Моон ол амгы үениң негелдезинге дүүштүр чогаатынган бажыңның проектизи, саа одалга системазы-биле таныжар болгаш ажыл-агыйга ындыг эргежок чугула хөй санныг солун чаа-чаа үүлдерни билип аар арганы алыр.

Эртем, техниканың көскү ажылдакчылары, билдингир экономистер болгаш юристер номчукчуларының чагааларын өзүгаар консультацияларны эрттирерин уламчылаарлар. «Мону боттарыңарга ажыглаңар» деп чаңчыл болган рубрика сонуургелды хайныктырары чугаажок. СЭКП-ниң XXIV съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырар талазы-биле көдээ ишилерге боттуг дузаны чедирер, тоску беш чыл планнарының хуусаа бетинде күүселдези дээш социалистиг чарышты чер болганга калбартыры «Көдээ тудуг» журналдың мурнунда туруп турар эң-не кол сорулга болур.

КОЛХОЗТУҢ КОМБИКОРМ ЦЕГИ

1973 чылдың декабрь Пленуму комбикорм үлетпүрүнүң күчүзүн өстүрер айтырыгның эргежок чугулазын айыткан. Ол улуг үүлеге боттуг дузаны колхоз-совхозтарга чедириниң бүгү аргалары бисте бар. Үрезин артыы, сиген далганы, саван чергелиг тус черниң чигэлдинге үлетпүрүүн берип турары витамин-белоктуг болгаш минералдыг холукааларны немеп турган комбикормну бүдүрүп ап болур.

Ындыг болганда комбикорм бүдүрүлгени хереглекчиниң бодунуң чоогунга баар, малга ону бөөрде чижек-норманы билдилиг сагыырының аргалары тургустунар, транспорт чарыгдалдары кызырлыр ужурлуг. Ажыл-агыйларда бүдүргеннинден 15—20 хуу эвээш болур дээрзин тускай хынаалдар бадыткаан. ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунуң «Гипроннисельхоз» институду хонукта тус-тузунда 10, 15, 30 болгаш 50 тонна бүдүрүкчүлүг колхоз-совхозтарга ажыттынар үлегерлиг комбикорм цехтериниң төлевилелиниң элээн каш сериялары ажылдан кылган.

Тус черде бүдүрүлгелериниң бир ажыктыг талазы—ында бүдүрүлге салбыры-биле бүдүн чартыктан үш хүн чедир чигэт болгаш белен продукция шыгжаар тускай чер чаңгыс блокта кожа эптеттингени болур. Ынчангаш ийи секцияның кайызын-даа баштай ажыглаарда эптиг арганы ол берип турар. Цехтер чаа марканың таарышкан күчүлүг агрегаттары-биле хандыртынар. Ук бүдүрүлге бүрүн механизастаттынган турар чүве болганда ол автоматиктиг төптен башкартынар.

Чогааттынган төлевилелдер бункер тургузуунуң тудуг конструкциязының ийи вариантылыы-биле онзаланыр: бирги конструкция демир-бетон каркастан бүдер, а ийнгизиниң ханаларын туйбу азы чиик демир каркас-биле чыып эптээри көрдүнген. Комбикорм цехтериниң чаа төлевилелдери бо хүннерде херек кырында ажыглалда турарларындан экономика талазы-биле ажыктыг болгаш улуг кампалганы берип турар. Чижээ, демир-бетон каркастан кылдынар бир цехтиң бот-үнези 94—126 муң рубль болур. Ол түң моон мурнундагы төлевилелдерден барык 40 хуу эвээш. Чаа комплекст ажыглалга киргеш 8—10 айлар эртип чорда-лаа бодунуң продукциязын берип эгелей бээр.

Е. ХМЕЛЬНЫЙ,
«Сельское строительство» журналдың кылдыс редактору.

Нити билиин бедидер

«Районнуң ажылчы чонунуң болгаш өөрениқчи аныяктарының нити билиниң белеткелин моон соңгаар экижидер сорулгалар дугайында» айтырыгны СЭКП-ниң Таңды райкомунуң IV пленумунга чугаалашкан. Партия райкомунуң секретары Т. С. Тюлюш аңаа илеткел кылгаш, бо ажылда чедишкиннерни болгаш четпестерни ханы анализтээш, моон соңгаар ажылчы чоннуң болгаш өөрениқчи аныяктарның нити билиниң белеткелин экижидериниң сорулгаларын тодаргай чугаалаан.

Пленумга «Тыва кобальт» комбинаттың директору А. И. Ванжа, «Тиилелге» совхозта партком секретары Д. Д. Дардаш, ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозта партком секретары В. С. Ондар болгаш өскелер-даа санал бергеннер.

Чугаалашкан айтырыг талазы-биле тодаргай хемчеглерни айыткан доктаалды пленум хүлээп алган.

А. СЫЧ.

Хандырылга айтырыын чугаалашкан

Бии-Хем районга партия активиниң хуралы болуп эрткен. Аңаа районнуң ажылчы чонунуң коммунал, амыдырал болгаш садыг хандырылгазын экижидер дугайында СЭКП райкомунуң секретары М. П. Бессмертныхтың илеткелин дыңнап, чугаалашкан.

Сөолгу үеде районнуң ажылчы чонунуң коммунал, амыдырал болгаш садыг хандырылгазын экижидер дээш аңаа хамаарылгалыг организациялар боттуг ажылдарны кылып чорутканын илеткелчи демдеглээн. Ынчалза-даа чонунуң коммунал, амыдырал болгаш садыг хандырылгазында амгы үениң негелдезинге дүүшпес чамдык четпестер барын тодаргай чижектерни киирип турган эш Бессмертных чугаалаан.

Райкүүском даргазының оралакчызы М. Н. Моллеров, районнуң амыдырал хандырылга комбинадының директору А. Ш. Костенков, «Кызыл тараачын» совхозтуң ажылчыны Маады Чыдаш, Өөк көдээ Совет күүскомунуң даргазы И. Е. Паршаков болгаш өскелер-даа илеткел талазы-биле санал бергеннер.

Партия активиниң хуралы чугаалашкан айтырыг талазы-биле доктаалды хүлээп алган.

Х. КАРА-ООЛ.

КЭӨ-ПАРТИЙЖИ ХЕРЕК

НОВОСИБИРСК. (СЭТА). Новосибирск хоорайның индустриязының кол-кол адыларының бежен муң ажылчыннары, инженерлери, техниктери, албан-хаакчылары күш-ажылды эртемге үндезилеп организастаарының комлекстиг карталары-биле ажылдап турар. Олар ажылдаар чер бүрүзүнге-ле дузалал ажыллардан эгелээш-ле инженер-техниктиг ажыл-чорудулгага чедир бүгү-ле чүүлдер күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидип турар.

«Социалистиг чарышты организастаарын улам ыңай экижидериниң дугайында» СЭКП Төп Комитединиң доктаалында күш-ажылды организастаарын сайзыраңгайждар талазы-биле новосибиржилериниң дуржулгазын бедии-биле үнелээн турган. Ол үеден бөөр күш-ажылды эртемге үндезилеп организастаарының карталары партия райкомнарының болгаш эге организацияларының кичээнгейиниң төвүнге тургустунуп келген дээрзин чоокта чаа СЭКП-ниң хоорай комитединиң бюрозунуң хуралында демдеглээн. Үш чыл дургузунда бо угланыышкын-биле чорутканажыллдарның саны үш катап көвүдээн. Күш-ажылды эртемге үндезилеп организастаар талазы-биле эртем-практиктиг конференциялар, семинарлар доктаамал ажылдап турар делгелгелер ындыг карталарны тургузарының арга-методун шингээдип алыр талазы-биле заводтарның тускай эртемниглериниге, ол ажылды таарыштырын турар ажылдакчыларга, ол бүгүнү бүдүрүлгеге нептередиринге дузалап турар.

Сөолгу үеде күш-ажылды эртемге үндезилеп организастаарының карталарын ажылдап кылырына болгаш нептередиринге тудут-монтаж организацияларының, садыгның, иштиниң чемненилгезинин, чуртталга-коммунал ажылдакчыларның коммунистери идепкейлиг киржин турар апарган. Ажылчыннарның болгаш ажылдакчыларың бо талазыбиле киргген тодаргай саналдары күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер талазы-биле курлавырларны ажыглаарынга улуг ужур-дузалыг боп турар.

(СЭТА).

ЧЫЛГЫЧЫНЫҢ БОДАЛЫ, АЖЫЛЫ

Аът турда-ла, аап-саап чүъкке азы чорук чоруурда машина дээр, а машина үрелгенде «чадаг бис» дижир чамдык кижилериниң багай, харын-даа азырадыкчы хөөнүнге эптежип болбас. «Волгалыг» хой кадарып, берт дагларга малчыннап болбас-ла болгай. Чылгыны ажаап өстүрери, ону ажылагыйга шын ажыглаары күзенчиг. Ооң кежин, эъдин белеткелге дужаарындан аңгыда, бениң чүгле сүдү безин өзулуг эм-суксун.

«Тээли» совхозтуң хоочуз чылгычызы Салчак Бакчайның ол күзел-бодалдары кончуг шын. Бистиң чамдык ажылагыйларывыс чылгыны өстүренче кичээнгей салбайн, ылаңгыя аътты ажылга багай ажыглап турарын четпес.

Бир эвес чылгычы бүрүзү Салчак Бакчай ышкаш мергежилдиг, бот-харысалгалыг ажылдаан, мурнакчыларның дуржулгазын бүгү-иштиниң нептереткен, социалистиг чарышты үре-түңнеллиг калбарткан болза, көргүзүг амгызындан ыракта бедик, чылгы мал өзүлделиг турар ийик. Кызыл-Дагның ол сураглыг чылгычызының ажылын допчуда бол, чырыдар бодадым.

Ол бичезиндеи-не мал ажылынга, ылаңгыя чылгычы болурунга сонуургалдыг чораан. Шагның дөрт эвлүүнге хамаарыштыр кодан чылгызын кажан, кана одарладырын эки билир. Апыяк-Ооруг, Ак-Белдир, Оорга, Шивилиг, Көк-Тей, Шат ол ынчаар ооң хонаштары чылгы малга өзүлүг чаяттынган оран.

Салчак Бакчай эвлечеглиг кадатче шагда-ла шилчээн, ооң өг-бүлези салбыр төвү Кызыл-Даг суурда. Одарже, ылаңгыя чайгы семиртилгеже майгын алгаш чоруптарынга чаңчыккан. Иштиниң малын ол ам 13 чыл дургузунда кызымак ажаан келген. Бо аразында төрээн совхозунга чеже кулунну аъттар, белер кылдыр немей өстүрбээн, күрүнеге чеже тонна эъдти белеткешпээн дээр.

«Беш чылдың тодарадыкчы чылында алган социалистиг хүлээлгезин ол чедиишкиниг күүсеткен: чүс беге онаштыр 86 кулунну менди доруктурган, боос азы төрээн белерге, чаш кулунарга бөөр хоолулуг чемнер белеткеп алырынга ол шуут чаңчыккан. Ооң кодаында чылгызы ам 289 баш.

«Тээли» совхозтуң, ылаңгыя Кызыл-Дагның чону Салчак Бакчайны хүндүлээр болгаш мактаар. СЭКП Бай-Тайга райкомунуң кежигүнү, ында көдээ Совет күүскомнуң кежигүнү, улусчу контроль болүүнүң даргазы хүлээлгезин база ак сеткилдиг күүседип турар. Ооң хөрээнде «Күш-ажылчы» шылгарал дээш» база Ленинчи юбилей медальдары чайнап чоруур.

Онзашкан албан-хүлээлгезинге харысалгалыг, хөй-иштиг ажылынга бот-идепкейлиг болурундан аңгыда Салчак Бакчай чуртталга-амыдыралга база үлегерлиг. Ооң улуг оглу Шактар садыг институдун, уруу Нина эмчи училищезин, ортун оглу Демир-оол көдээ ажыл-агый техникумун дооскан. Ооң өске уруглары школада мактадыг өөренип турар.

Б. БАРБА.

ДУРЖУЛГАЛЫГ ХОЙЖУЛАР

Өвүрнүң «Кызыл тук» колхозунга Сүрүң Шүжүкеевич болгаш Саая Дүктүг-ооловна хойжулаа-ла 19 чыл чедип турар. Бо үениң дургузунда колхозунга олар муң-муң баш хойну өстүрүп берген, а кыргаан дүгү он-он тонна-биле санаттынар.

Пенсиялай берзе-даа, ынак ажылын олар ам-даа кагбаан.

Дуржулгалыг хойжулар байлак дуржулгазын аныяктарга дамчыдып берип, хойжунуң харысалгалыг ажылының дугайын бо-ла чугаалаан, аргасүмезин-биле оларга дузалаан чоруур. Хоочуннарның ажылижи аныяктарга үлегер болур.

Эрткен чылын олар 100 төрүүр хойга онаштыр 93 хураганны алган. А бо чылын мурнакчы хойжулар 100 төрүүр хойдан-на 99 хураганны камгалап алган.

Малдың баш санын арбыдадыр, ооң чаш төлүн менди камгалап алыр талазы-биле Саглы-Бажының хойжу бригадазының кежигүнериниң ортузунда чарлаттынган чарышка ийиги черни ээлээнги—хоочун хойжуларның кызымак ажылының түңнели-дир.

Иштиниң малын хүр-менди кыш ажырар дээш ажылды олар организастыг чоокканындан кыштаан бүрүн септеп дооскан, ында мал чеми чедиртинген.

Күш-ажыл кижини каастаар. Сүрүң Шүжүкеевич — Ленинчи юбилей медалының, а Саая Дүктүг-ооловна— «Күш-ажылчы шылгарал дээш» — деп медальдың эдилекчилери.

К. ООРЖАК.

СПЕЦИАЛИЗАЦИЯНЫҢ ОРУУ-БИЛЕ

Чөөн-Сибириниң экономиктиг районунда тараа бүдүрүлгезиниң чартыктан хөй нуруузун, сүттүң барык чартык кезин, эъттиң 42 хуузун Красноярск крайның ажыл-агыйлары берип турар. Ону чедип алырына бүдүрүлгени специализастаары болгаш мөөңнээрин улуг рольду ойнаан.

РСФСР-ниң Көдээ ажылагый министерствозунуң коллегиязы ук дуржулганы үүлдүг деп көрген болгаш ону республиканың өске-даа ажылагыйларына ажыглаарын сүмелээн.

СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин күүсеттишаан, Красноярск крайның партия, совет база көдээ ажыл-агый органнары хоорай чурттакчыларын картофель, сүт, эът-биле болгаш куш ажылының продуктулары-биле үзүктел чок хандырарын чедип алыр дээш хоорайларының болгаш үлетпүр төптериниң чоогунга мал семиртир база куш өстүрер тускай ажылагыйларны тургузар талазыбиле улуг ажылды чоруткан.

Сөолгу чыл дургузунда аңаа 56 сүт комплекстерин, хаван өстүрер он-он фермаларны болгаш мыйыстыг бода мал семиртир баазаларны тургускан. Чижээ, амгы үеде «Майский» совхозта 10 муң баш шарыжыктар семиртир комплекси тудуп турар. Чылдың-на 54 муң баш хаван семиртир Первомайск комплексизи эрткен чылын ажыглалга кирген. Ачиск чоогунда 108 муң баш хаван семиртип өстүрер комплексти база тудуп турар.

Крайда дагаа чуургалары болгаш куш эъди бүрүн өстүрер «Птицепромнуң» 11 бүдүрүлгелери бар. Олар крайның ажыл-агыйларындан магазиннерге дужаап турар бүгү дагаа чуургаларының 86 хуузун берип турар. Чүгле «Берёзовскийниң» куш фабриказы чаасканан күрүнеге 3 муң тонна диет чем болур куш эъдин садып турар болгаш ол дээрге өске ажыл-агыйларда семиртип өстүрүп турар бүгү куш аймааның 40 хуузу боп турар.

Красноярск крайда ажыл-агыйлар аразының бүдүрүлге кооперациязы база калбак нептерээшкинни алган. Ында ам безин колхозтар аразының 15 ыяш ажыл-агый черлерин тургускан, ында 99 хуучу ажыл-агыйлар каттышкан. 1971—1973 чылдарда ук ыяш ажыл-агый черлери продукциязы сайгарганындан болгаш чонга янзы-бүрү ажык-дуза чедиргенинден 3,5 миллиоч рубль орулганы алган. Минусинск районда «Сельхозэнерго» дээр ажыл-агыйлар аразының энергетиктиг каттыжышкыны чедиишкиниг ажылдап турар. Ук каттыжышкын мал фермаларын электрижидери-биле болгаш электромоторларны септээри-биле холбашкан бүгү ажылдарны колхозтарның болгаш совхозтарның чагын өзүгаар кылып берип турар.

Крайда бода мал, куш семиртип өстүрер колхозтар аразының бүдүрүлгелерин, ногаа, үрезин өстүрер каттышкан ажыл-агыйларны база тургузуп турар. Чижээ, картофель тарып өстүрерин 78 специализастаттынган улуг ажыл-агыйларга мөөңнээр деп шиитпирлээн. Ол ажыл-агыйлар крайның чурттакчы чонун үк продукт-биле бүрүн хандырып шыдаар апаар.

(СЭТА).

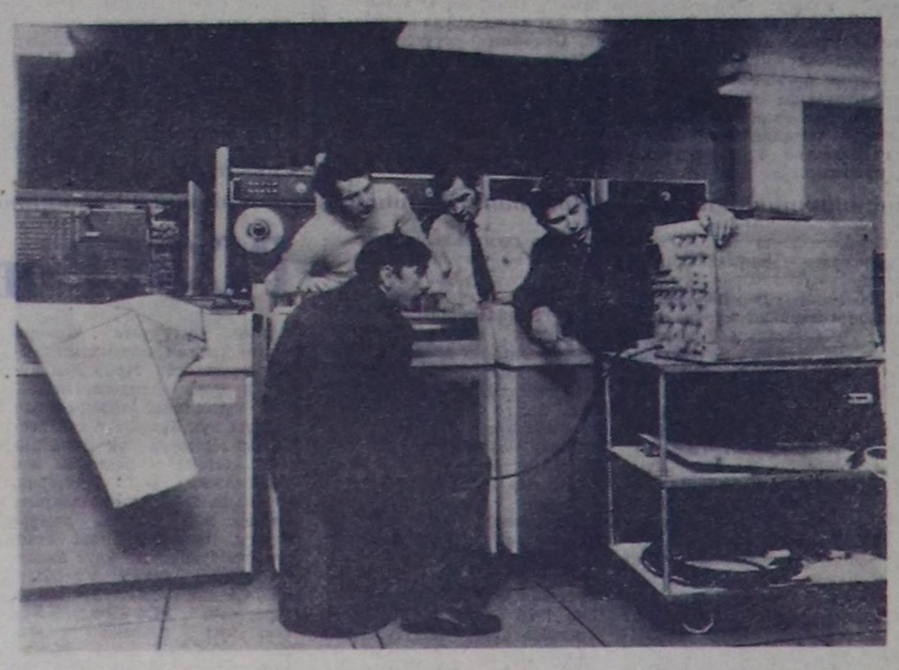

МТИ—СЭТА-ның фотозу.

Германияның Федеративтиг Республиказының федералдыг канцлери Г. Шмидтиң болгаш федералдыг канцлериң оралакчызы, даштыкы херектериң федералдыг министри Г.-Д. Геншериң Совет Эвилелинге чораанының дугайында

КАДЫ КЫЛГАН МЕДЕГЛЕЛ

(Төнчүү. Эгези 1-ги арында).

болган. Делегейниң дүшкүүрлүг чоруун улам кошкадырының болгаш Европа күрүнелериниң кады ажылдажылгазын быжыглаарының херээн улам ханыладырынга СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары биле федералдыг канцлер байыр чедирген болгаш ол херек Европа улустарының амыдыралынга доктаамал турар, туруштуг фактор болган турзун дээш боттарындан хамаарышкан бүгү чүүлдерни кылыр деп быжыг бодалдының илергейлээн.

1971 чылдың сентябрь 3-теги дөрт талалыг дугуржулганы боттандыры-биле холбаалыг айтырыгларны, оларның ийи талалыг харылзааларынга хамаарышкан кезекте айтырыгларны талалар чугаалажып, ооц-биле холбаштыр 1973 чылдың май 21-деги кады кылган медеглелди бадыткааннар.

Европага айыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле төвүлел хуралга холбаалыг айтырыгларны СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары биле федералдыг канцлер көргеш. Төвүлел хуралдың болдунар-ла аргалыг «ыска хуусаада чедишкиниг дооступу Европа улустарының эрге-ажыктарынга, Европага дүшкүүрлүг чорукту улам кошкадырын болгаш быжыг тайбыңны хандырарының эрге-ажыктарынга тааржып турар дээрзинге олар чаңгыс эптиг болган. Ам безин чедип алдыган таарымчалыг түңнелдерге даянгаш, база төвүлел хуралдың өске-даа киржикчилери-биле кады ажылдап тургаш, ам-даа дугуржуттунмаан айтырыгларны шиитпирлээринге идиг бээр дээш талалар бүгү-ле эргежок чугула күжеңишкиннерин салыр.

Төп Европага чепсектиг күштерни болгаш чепсегленишкиннерни кайы-даа талаларның кызырарының база ооц-биле холбаалыг хемчеглериниң дугайында Венада эртип турар чугаалажышкыннарга хамаарыштыр санал-ондалдарын солушкаш, ол чугаалажышкыннарны боттарының ужурдузалыг кылдыр көрүп турарын талалар бадыткаан. Бүгү киржикчилерге таарышкан шиитпирлерни дилеп тыварынга идепкейлиг идиг бээринге, ынчангаш чугаалажышкыннарга чедишкин чедип алырынга боттарының талазындан сыныышкын кииреринге белен чоруун олар илергейлээш, ындыг чугаалажышкыннарның түңнелдери кайы-бир таланың айыл чок турар байдалынга каража чедирбезиниң принциптинге таарышкан болгаш Европага улам туруштуг харылзааларны тургузарының база тайбыңның болгаш айыл чок чорукту быжыглаарының сорулгаларынга баран болган турар ужурлуун айыткан.

Ядролуг чепсекти-даа, чепсегленишкиннериң аная хевирлерин-даа кириштир, чөгүүр контроль-биле чепсегленишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүрери амты үениң чугула өөң келген сорулгазы болур дээрзинге талалар бүзүрелдиг болган. КНО-нуң эрге-хемчээлдеринге-даа, өске-даа аргалар-биле ол угланышкында кылдынып турар күжеңишкиннерге олар байыр чедиргеш, чепсегленишкинни дужуреринің талазында дээштиг хемчеглерни ажылдап кылырынга идиг бээринге белении илергейлээн. Дайын сорулгаларынга ажыглаар дээш бойдуска болгаш климатка салдар чедирерин хорудгаарынче угланган хемчеглерни көрүп олар деткээн.

Ядролуг чепсекти нептереттпес дугайында керээни дээштиг болгаш бүгү талалыг боттандырарын ужур-дузалыг кылдыр көрүп турарын олар онзалап демдеглээн.

Стратегтиг чепсегленишкиннерни кызыгаарлаар дугайында Совет Эвилелиниң болгаш АКШ-тың аразында чугаалажышкыннар дүшкүүрлүг чорукту кошкадырынга чугула болбушаан, чаа таарымчалыг түңнелдерни чедип алырынга чедире бээр дээрзинге Германияның Федеративтиг Республиказының федералдыг канцлери идегелин илергейлээн.

Каттышкан Нациялар Организациязының сорулгаларынга болгаш принциптеринге боттарының хандыкшылдыын талалар бадыткаан болгаш оларны амыдыралга чайгылыш чок боттандырарынга идиг бээринге боттарының белении онзалап демдеглээн. Делегейниң тайбыңын болгаш айыл чок чоруун деткиринге, күрүнелер аразынга кады ажылдажылганы хөгжүдеринге Каттышкан Нациялар Организациязы улам өзүп орар ужурдузалыг апар чыдар дээрзинге олар чаңгыс аай болган. Делегейге хамаарышкан хемчээлдиг улуг сорулгаларны харын чүгле дем каткан күжеңишкиннер-биле шиитпирлээн туруп болур дээрзин медереп билбишаан, талалар кайы-кайызының сонуургап турары талаларга хамаарыштыр Каттышкан Нациялар Организациязынга база кады ажылдажырыга боттарының белении онзалап демдеглээн.

Европага улустар аразынга кады ажылдажылганың перспективаларының дугайында айтырыгны көргеш, Экономиктиг Дузалажылга Төвүлелиниң болгаш Европаның экономиктиг интилежилгезинің аразында албан-хуузунуң харылзажылгаларын тургузары эрге-ажыктарын кайы-кайызының хүндүлеп көөрүнүң принциптеринге үндезилээш, Европа күрүнелериниң аразынга экономиктиг харылзааларны ханыладырының база калбартырының эрге-ажыктарынга таарышкан болур ийик дээрзинге талалар чөпшээрешкен.

Чоокку Чөөн чүкте байдал дугайында талалар санал-ондалдар солушкан. Ол девискээрге идегелдиг таарыштыр шиитпирлээшкин харын КНО-нуң Аймыл чок чорук Төвүлелиниң сураглыг резолюцияларын күүседиринге үндезилээш чедип алдынган туруп болур дээрзинге олар чаңгыс эптиг болган. Таарыштыр шиитпирлээшкиниң үезинде палестин улустуң дүрүм өзүгаар эргелери база өң идегелдинбиле камгалаттынган турар ужурлуг дээрзинге олар бүзүрелдиг болган. Шериглериң аразын ырадыр дугайында чедип алдынган дугуржулгаларны талалар Чоокку Чөөн чүкке чөптүг болгаш быжыг тайбыңны тургузарынче угланган үүгле баштайгы базым кылдыр көрүп турар. Чоокку Чөөн чүк талазы-биле Женеваның тайбың конференциязын дүрген дагын эгелээри ол сорулганы чедип алырынга ажыктыг рольду ойнаан турар ужурлуг дээрзинге олар чөпшээрешкен.

Аян-чорук үезинде санал-ондалдар солчуушкунун эрттиргениге болгаш чедип алдынган түңнелдерге сеткил ханыышкыны талалар илергейлээн. Ийи күрүнениң эрге-ажыктарынга, делегейниң айыл чок чоруун болгаш тайбыңын быжыглаарының эрге-ажыктарынга таарыштыр янзы-бүрү талаларга Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң болгаш Германияның Федеративтиг Республиказының аразынга кады ажылдажылганы калбартырынга болгаш ханыладырынга чаа аргаларны аян-чоруктуң түңнелдери ажыдып турар деп олар санаан.

Оларны Совет Эвилелинге чоруп турарының үезинде хүндүткен хүлээп алганы дээш Г. Шмидт биле Г.-Д. Геншер өөрүп четтиргении илергейлээннер.

Германияның Федеративтиг Республиказынга албанның аян-чоруун кылыш баары-биле СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневти болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Төвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгинни федералдыг канцлер чалаан. Ол чалалгалар өөрүп четтириишкин-биле хүлээп алдынган.

Л. БРЕЖНЕВ

Г. ШМИДТ

Москва, 1974 чылдың октябрь 30.

ХӨЙ УРУГЛАРЛЫГ ИЕЛЕРНИ „ИЕНИҢ АЛДАРЫ" ОРДЕН-БИЛЕ БОЛГАШ „ИЕНИҢ МЕДАЛЫ" МЕДАЛЬ-БИЛЕ ШАҢНААР ДУГАЙЫНДА

Тыва АССР-нин Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыы

(Төнчүү. Эгези № 245 солунда).

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң өмүнээзиндеи шаңнаары болза:

ӨВҮР РАЙОН

Тос уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Көк Калгажыковна **Ооржак** — «Кызыл тук» колхозтуң колхозчузу.

Сес уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Чылбак Манзырыкчыевна **Донгак** — Солчурда медпунктунуң санитарказы.

Сейнек-Кара Довуиаковна **Куулар** — «Кызыл тук» колхозтуң колхозчузу.

Чеди уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Сараен Кенденовна **Кенденова** — «Торгалыг» совхозтуң ажылчыны.

Көк Борбай-ооловна **Монгуш** — районнуң коммунал ажыл-агый черииниң ажылчыны.

Саакпан Бүрүпчаловна **Монгуш** — Хандагайтыда № 2 уруглар ясли-садының ажылчыны.

Алды уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Калдар Балчыйовна **Ондар** — Торгалыг суурда өг-бүле эзи.

Айланмаа Артыновна **Кара-Сал** — «Кызыл тук» колхозтуң колхозчузу.

Рая Калгажыковна **Кара-Сал** — «Кызыл тук» колхозтуң колхозчузу.

Даңзылаар Кунгааевна **Куулар** — Торгалыг суурда өг-бүле эзи.

Көк-кыс Мынчыковна **Ооржак** — «Кызыл тук» колхозтуң колхозчузу.

Хоймаа Тодуевна **Тоду** — «Торгалыг» совхозтуң ажылчыны.

Беш уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Кара-кыс Доржуевна **Дагба** — районнуң Культура бажыныың ажылчыны.

Кара-кыс Манзырыкчыевна **Донгак** — «Коммунизмче орук» колхозтуң колхозчузу.

Тоорук Содунамовна **Куулар** — районнуң коммунал ажыл-агый черииниң ажылчыны.

УЛУГ-ХЕМ РАЙОН

Тос уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Күске Түлүшовна **Балчим** — «ҮТКА 25 чылы» совхозтуң ажылчыны.

Күске Тюлюшовна **Дамба** — «Күш-ажылдың хостуу» совхозтуң ажылчыны.

Ховалыг Сандановна **Караш** — «Улуг-Хая» совхозтуң ажылчыны.

Самбу Кыргысовна Мөгедир — Жданов аттыг совхозтуң ажылчыны.

Кіржиимаа Донгаковна **Чашпан-оол** — «Х Улуг хурал» колхозтуң колхозчузу.

Сес уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Татьяна Мөнгушевна **Кыргыс** — «ҮТКА 25 чылы» совхозтуң ажылчыны.

Конзал Кыргысовна **Чымба** — «Улуг-Хая» совхозтуң ажылчыны.

Чеди уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Оюн Халбаевна **Анай-кыс** — Ак-Тал суурда өг-бүле эзи.

Новун Каракпановна **Дамбаа** — Ак-Туруг суурда өг-бүле эзи.

Кызыл-оол Түлүшовна **Даржаа** — «Найырал» совхозтуң ажылчыны.

Дыртый Долчановна **Комбу** — Ак-Тал суурда өг-бүле эзи.

Уйнуу Маадыраевна **Кызыл-оол** — «ҮТКА 25 чылы» совхозтуң ажылчыны.

Долума Кыргысовна **Кыргыс** — «Күш-ажылдың хостуу» совхозтуң ажылчыны.

Анна Ховалыговна **Манайтары** — Эйлиг-Хем суурда өг-бүле эзи.

Хөвер-оол Көк-ооловна **Натпит** — Ак-Туруг өртүмак школазының ажылчыны.

Партизан Дамчатовна **Ханмаа** — Булун-Терек суурда өг-бүле эзи.

Айыраа Түлүшовна **Шаравии** — Иштии-Хем сес чыл школазының ажылчыны.

Алды уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Белек-кыс Дойлаан-ооловна **Билзикей** — Чодураа суурда өг-бүле эзи.

Чечекмаа Түлүшовна **Бүрбү** — «Ак-Туруг» совхозтуң ажылчыны.

Кертикпен Монгушовна **Дадар-оол** — «ҮТКА 25 чылы» совхозтуң ажылчыны.

Татьяна Даржайевна **Дамдын** — «Ак-Туруг» совхозтуң ажылчыны.

Урунзу Донгаковна **Дамдын** — «Күш-ажылдың хостуу» совхозтуң ажылчыны.

Тамара Ондаровна **Доспан** — «Улуг-Хая» совхозтуң ажылчыны.

Чымаа Түлүшовна **Дүрбүй** — Булун-Терек суурда өг-бүле эзи.

Евдокия Донгаковна **Караш** — «ҮТКА 25 чылы» совхозтуң ажылчыны.

Кара-кыс Кыргысовна **Монгуш** — «Күш-ажылдың хостуу» совхозтуң ажылчыны.

Кызыл-Уруг Сорукуевна **Монгуш** — Шагаан-Арыг хоорайда өг-бүле эзи.

Татьяна Даржайевна **Монгуш** — «Ак-Туруг» совхозтуң ажылчыны.

Валентина Доспановна **Найдан-оол** — Ак-Тал суурда өг-бүле эзи.

Белек-кыс Дайлаан-ооловна **Самбу** — Чодураа суурда өг-бүле эзи.

Беш уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Тамара Донгаковна **Агбай-оол** — Жданов аттыг совхозтуң ажылчыны.

Александра Даановна **Бичеоол** — Булун-Терек суурда өг-бүле эзи.

Отряд Хууракова **Дартан** — «Х Улуг хурал» колхозтуң колхозчузу.

Фанна Семеновна **Качалова** — Шагаан-Арыг хоорайда өг-бүле эзи.

Норжуумаа Сүрүновна **Кызыл-оол** — «Улуг-Хая» совхозтуң ажылчыны.

Александра Түлүшовна **Санчат** — «Ак-Туруг» совхозтуң ажылчыны.

Валентина Ондаровна **Торай-оол** — Чодураа суурда өг-бүле эзи.

Кара-кыс Донгаковна **Тюлюш** — Жданов аттыг совхозтуң ажылчыны.

Нюра Павловна **Хуурааай** — «Улуг-Хая» совхозтуң ажылчыны.

КЫЗЫЛ ХООРАЙ

Тос уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Ними-Сюрюн Судуевна **Кежик** — «Тере-Хөл» колхозтуң колхозчузу.

Галина Сечиевна **Мөнге** — Кунгуртук суурда өг-бүле эзи.

Чеди уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Норбу Мажиевна **Бандан** — Кунгуртуг сельпозунуң ажылчыны.

Анна Ивановна **Кочелорова** — Кызылдың эзт комбинатының ажылчыны.

Алды уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Серешкей Семис-ооловна **Хомушку** — «Сукпак» совхозтуң ажылчыны.

Долчаңмаа Ивановна **Шимит** — Кунгуртугда уруглар ясли-садының ажылчыны.

Беш уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Байзымаа Аралчиновна **Бойдун-оол** — Кызыл хоорайда өг-бүле эзи.

Надежда Михайловна **Галжиева** — Кызылдың хлеб заводунуң ажылчыны.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Б. ДОЛЧАҢМАА

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ

Кызыл хоорай, 1974 чылдың сентябрь 30.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

Үре-түңнелдиг кады ажылдажылга калбарып турар

ПАРИЖ. СЭТА-ның корреспондентизи **О. Карасевтиң** дамчытканы болза:

Францияның бүдүрүлге черлериде ажылдап турар станоктарда «ССРЭ-ге бүдүрген» деп бижип казаны бо-ла кестүп турган. Холушкак совет-француз «Санко-Франс» ниитилелдиң дирекциязында чугаалажып турарын өзугаар алырга, Францияның үлетпүр эзелериниң совет машина дериглерин сонуургаары аажок үлгадып турар. Бо чылын Францияга совет станоктарны садыглаары көвүдээн.

Францияда холушкак совет-француз беш ниитилелдиң бирээзи — «Санко-Франс» ниитилелдиң ажыл-чорудулгазы ийи чурттуң аразында экономиктиг кады ажылдажылганың тодаргай үлегер-чижээ боон турар. Ол ниитилелдер Францияның садыг-саарылгазының хереглелдерин өөренип көрүп, Францияның садыг-үлетпүр черлериге Совет Эвилелиниң барааннарын саналдап, ооц барааннар садар болгаш садып алыр аргаларының дугайында оларга информация берип турар.

Францияның хоову-шөлдеринде «Актиф-авто» ниитилелдиң сатканы муң-муң совет тракторлары ажылдап турар. Оларны ажыглалга таарымчалыг, идегелдиг болгаш бөдүүн деп, француз тараачынар үнелээн.

Совет химия барааннарын болгаш эфир -үстерин Францияда садыглап турар «Сорго» ниитилелдиң беш чыл догуннап келген үезиниң дургузунда ооц саарылгазы 8-тен 60 миллион рубль болурунга чедир улгаткан.

Ыяш болгаш целлюлоза-саазын бүдүштүг бараан садыглаар кылдыр тускайжыттынып турар «Рюсбуа» ниитилелдиң чарар керээ хемчээлдери чылдың-на 25—30 хуу улгадып турар. Француз рынокка «Алдар» ниитилелдиң совет шактар, оптика приборлары болгаш аппаратура бээри көвүдээн.

Холушкак ол ниитилелдериң совет болгаш француз тускай эртемниглерниң үре-түңнелдиг кады ажылдажылгазы ийи чурттуң улустарының күзел-сонуургалдарынга таарышкан харылзааларны улам калбартырынга бараан боон турар.

Чехословакия— «Жигулиге», «Москвичиге»

ПРАГА. (СЭТА). Чехословак болгаш совет тускай эртемниглер дем каттыштырып ажылдап тургаш, чиик автомобильдерге ажыглаар, гидромеханика аргазы-биле ажылдаар хөделдириишкин дамчыдылгазының дерии турган. Оларны ырак эвес келир үеде «Жигули», «Москвич», чехословак «Шкода» болгаш польша «Фиаттарга» тургузуп бээр деп турар.

Демократтыг Вьетнам бөгүн — кедергей улуг тудуг шөлү. Вьетнамның ажылчы чоннар партиязы биле республиканың чазаа дайынга үрелген экономиканы, чурттала фондузун, школаларны, көвүрүглерни, оруктарны кыска хуусаада хатан тургузар соруганы ажылчын аңгының, ажыл-ишчи тараачын чоннуң мурнунга салган.

ЧУРУКТА: Куангбинь мөжуда орук тудуп турары.

Джапан пресс—СЭТА-ның фотозу.

Үүрмектеп садар барааннар өртектери Японияга бо чылдың баштайгы чартыының дургузунда 24,2 хуу улгаткан. Чазын шудургу демисел чорутканының түңнелинде ажыл төлевириинге немелде киирерин чурттуң профэвиделдери чедип алган-даа болза, акша үнезиниң кудулап, өртектер улгадырының үргүлчүлеп турарының уламындан япон ажылчыннарының боттуг орулгалары улам эвээжеп турар. Ындыг апарганынга чурттуң ажылчы чоннары таарынмайн, боттарының амыдырал эргелерин камгалаарынга идепкейлиг турган турар.

ЧУРУКТА: рис өртээнин аартаанынга удурланып турар Токионуң ажылчы чоп чыскаалы. ЯПС—СЭТА-ның фотозу.

ВЕНА ЧУГААЛАЖЫЫШКЫННАРЫНЫҢ БИР ЧЫЛ ОЮ

ВЕНА. (СЭТА). Чепсектиг күштерни болгаш чепсегленишкинни Төп Европага деңге кызыржыр дугайында Европаның он чеди күрүнезиниң, АКШ биле Канаданың төлээлекчилериниң Венага чугаалажып эгелээнинден бээр октябрь 31-де бир чыл болган. Чугаалажышкынарның киржикчилери Европага политиктиг байдалдың дүшкүүрлүүн чавырылдырып турарын быжыглаар дээш шериг байдалының дүшкүүрлүүн база чавырылдырарын чедип алыр, Европа динке тайбыңны, айыл чок чорукту быжыктырар сорулгалыг.

Чугаалажышкынар хааглыг эртип турар, мындыг болгай. Ындыг-даа бол шуут киржикчилер — ССРЭ-ниң, ГДР-ниң, ПУР-нуң, ЧССР-ниң, АКШ-тың, Канаданың, ГФР-ниң, Великобританияның, Бельгияның, Люксембургтуң, Нидерландыларның туружун хой-инти эки билир.

Талаларының чаңгызының-даа айыл чок чоруун каражадатпас принциптиг турарын белеткел сүмележилгелери боон турда дугурушкан. Социалистиг чурттар ук принципти барымдаалаш, чугаалажышкынларга шуут киржип турарларның шуптузунуң Төп Европада чепсектиг күштерин болгаш чепсегленишкинни ылап дугурушкан хуусааларда, деңге күүседир негелделер ёзугаар кызыржып алырын саналдаа турар.

Барын тала, аңаа шуут удурланыштыр, чугаалажышкынарның ийи-ле киржикчизиниң — ССРЭ биле АКШ-тың чүгле кургаг чер шериглерин кызырарынче кол кичээнгейни мөөңнээрин амдыгаа чедир оралдажып турар. Айтырыгны ынчалдыр шиитпирлээрин кичээр болза, НАТО-га хамаарыштыр АКШ-тың шериг талазы-биле улуг күштүг эвилелчилери (ГФР, Великобритания болгаш оондаа өскелер) кызырылдага таварышпайн баар, амгы үениң чепсектиг күштериниң шериг-агаар күштери, ядролуг чепсектиг кезектери чижектиг, күчүлүг хевирлери база кызыртынмайн базар ийик. Ынчангаш ол кажарлаашкын ук принципке шуут удурланышкак апарган.

Ынчанмыже Вена чугаалажышкынарынга кылган ажылдың ажыктыын билбээченнээр болза, сэрмыл чок болур ийик. Барын чүктүң чамдык парлалга органнары ындыг оралдажышкынны кылып турар. Бүзүрешпес болгаш сезиглежир чорук «соок дайынга» хөй-хөй чылдар дургузунда үүжелеттинип келген. Ындыг турда, Европаның дал ортузунга шериг-ни болгаш чепсегленишкинни кызырар дугайында айтырыгның талазы-биле саналдаалды ханы, бүгү талалыг солчуп чугаалажыры билчишкиниче орукка бурунгаар базым.

Киржикчилериниң боттарының херечилеп турарын ёзугаар алырга, ук чугаалажышкынларны чиик дээр арга чок. Чепсегленишкинни болгаш шериг техниказы-биле катай чепсектиг күштериниң сан-хемчээлин кызырар боттуг хемчеглерни алырын төөгүде эң баштай чугаалажып турар.

ГФР-ниң федералдыг канцлери Г. Шмидткө алдар болдурган дүштеки шайлалга үезинде СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң бо чылдың октябрь 28-те Кремльдиң Улуг ордузунга чугаазын ук чугаалажышкынларның киржикчилери делегациялар аажок сонуургап үнелээн. Ында, ылаңгыя Вена чугаалажышкынарының дугайын мынча дээн: «ук чугаалажышкынларда амдыызында талаларның чугаалажып турар айтырыгларны шиитпирлээринге хамаарыштыр принцип кылдыр барымдаалаар туруштарының шынап-ла ылгалдыы илерен турар. Чүгле боттарының хуузунда артык эргелерлиг болурунче чугаалажышкынларның чамдык киржикчилериниң түткүлдүү черле уржуктур боон турар. Дугуржун алыр күзел бар болганда, ындыг негелделер салырындан ойталаза харын эки болур. Боттарының айыл чок чоруун өскелериниң айыл чок чоруунга уржуктуг кылдыр тургузун алыксаар түткүлдү чөптүг арга кылдыр санай бээрге кайын боор».

Совет делегацияны аңаа хамаарыштыр чугаалаарга, «бот-боттарынга шериг күжүбиле удур туржур чорук онза айылдыг девискээрлерге, хамыктың мурнунда Төп Европага чепсектиг күштерни болгаш чепсегленишкинни» кызырарын чедип алыры — СЭКП-ниң XXIV съездиниң салган сорулгазын ук делегация бодунуң ажыл-чорудулгазынга чайгылыш чок удуртулга болдуруп турар.

ПЕКИННИҢ ЭЖЕЛЕКЧИ БОДААЛДАРЫ

ДЕЛИ. (СЭТА). Башкарыкчы Индий национал конгресс партиядан Индияның парламент депутады Шаши Бхушан Пекиниң Азияга эжелекчи чүткүлдүүн сойгаалаан делегерейгей чүүлүн Индияның «Пипла сектор» журналының сөөлгү дугаарынга парладын үндүрген. «Кыдат бурунгу шагдан тура-ла девискээр быдаажып, бодунуң мурнуу кызыгаарларының чоогунга өскелериниң черин эжелеп ап келген. Ону демдеглезе черле чогуур. Кыдаттың мурнуу можуларының хөй нуруузун Кыдат кайы-бир бурунгу үеде бодунга күш-биле каттыштырып алган, ол девискээрлериниң чонун күш-биле кыдатчыдып алган. Кыдат мурнуу талага девискээрлер эжелеп алырындан ам-даа ойталаваан. Непалдың, Сиккимниң, Бутанның, Ассамның, Бирманың, Андаман орулуктарының, Малайзияның, Таиландының, Көрейниң, Вьетнамның, Лаостуң, Камбоджаның девискээрлерин, Сулу, Рюкю ортулуктарны безин КҮР-нуң составынга киирип алган чер чуруктарын Кыдатта парлап үндүрүп турары ону херечилеп турар»—деп, ол бижээн. «Пекин оскунгай девискээрлериниз эгидип берицер деп өскелерге негелде салып турар. Индия-биле кызыгаарга Кыдаттың хөй санныг чөцгээлер кылып, Нагаленди болгаш Бирмага үймээнчилер деткиринг үргүлчүлеп, Таиланд кызыгаарынче угландыр стратегтиг оруктар тудуп турары ону херечилеп турар»—деп, Шаши Бхушан оон ыңай айыткан. Бөгүн делегей байдалы өскерилген, ынчангаш Пекиниң эң дүржок политикалыг идегеттериниң безин шуут эжелээнин кылырын боттандырары берге апарган.

Пекин Азия чурттарында кыдат общиналарны Пекиниң амгы удуртукчулары улуг күрүнезиреек сорулгаларын чедип алырымга ажыглаар политикалыг.

«Пекин удуртукчулары Мурнуу-Чөөн Азияга дипломаттыг база бир шавар халдаашкынын эгелээн. Маожуларның ол девискээрге күштер деңгүүрүн өскертиксээн, девискээрлер аразының кады ажылдажылгазынга хора чедириксээн болгаш Азияны тайбың дина болдурукселаан оралдажышкынны кылдыр ол шавар халдаашкинны азий найысылалдарда буруу шаап турар. Пекиниң ол диломаттыг шавар халдаашкыны Мурнуу-Чөөн Азия чурттарының тускайлаң догуннаарынга айыылдыг сорулгаларны боттандырарынга даштыкы чурттарда кыдат общиналарын үүлгедиглерин идепкейжидип турарының барымдаазы болур»—деп, Индияның парламент кежигүү түңнелинде бижээн.

ЯНЗЫ-БҮРҮ МЕДЭЭЛЕР

Номнар делгелгези

«Революцияның херээнге бердингеннер» деп эгелиг номнар делгелгезин республиканың Пушкин аттыг библиотеказының ажылдакчылары организастаан. Сураглыг революсчу демократтарның ажылхеректериниден эгелээш, 1905, 1917 чылдарының революцияларының киржикчилери, маадырлары, В. И. Ленинниң кады ажылдан чораан эштериниң амыдырал-чуртталгазы, хосталга дээш демиселиниң дугайын тода көргүскен номнарны улус оон көөр. «Чалбыыштыг революсчулар», «Хосталга дээш баштайгы демиселчилер», «Россияның баштайгы марксистери» — ооц чамдык кезектерниң аттары ындыг.

Делгелгени Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 57 чыл оюнга тураскааткан.

С. САТ.

* * *

Ажылын түңнээн

Кызылдың культура ажылдакчыларының профэвилел хооркому 21 культура албан черлерин болгаш организацияларны каттыштырып турар. Ында 1500 ажыг кежигүн хаара туттунган. Олар тоску бешчылдың тодарадыкчы чылының планыт онаалдаларын күүседир талазы-биле чамдык чедишкиннерлиг болган. Эрткен тос айларда республика типографиязы, ном үндурер чер, кинопрокат, радиотелевидение тову болгаш өеке-даа коллективтер боттарының мурнунда салдынган даалгаларын багай эвес боттандырган. Бо дугайында культура ажылдакчыларының профэвилел хооркомунуң VI конференциязында профэвилел хооркомунуң даргазы Е. М. Захаринская отчет илеткелинге чугаалаан.

Кылдынган ажылдар-биле чергелештир бүдүрүлге херээнде болгаш кижизидилге ажылын чорудуп, школаны ара каар чорукту болдурбазының хемчеглерин ап турар.

Конференция профэвилел хооркомунуң чаа составын соңгаан.

Культура ажылдакчыларының профэвилел хооркомунуң организастыг пленумунга профэвилел хооркомунуң даргазынга Е. М. Захаринскаяны база катап соңгаан.

Т. ХЕРТЕК.

* * *

Ужуражылгалар айы

«Театр болгаш уруглар» деп ужуражылгалар айын хогжүмшин театрының артистери Кызылдың школаларында эрттирип турар. Ылаңгыя артист Монгуш Дарыйга удурткан 7 кижи составтыг тыва болук кой, солун ужуражылгаларны школаларга эрттирген. Бо чылын доосхан аныяк артистер шүлүктерни, чогаалдардан үзүндүлерни, театрның эткен оруунуң дугайын өореникчилерге сонуургаткан. Оон ацгыда сценага дыл сайзырадылгазы, артистиң мергежили дээн ышкаш кичээлдерни база эрттиргеннер. Ужуражылга соонда школачылар К. Кудажының «Долуманың хуулгаазыны» деп шинзиннден үзүндүнү сонуурган коргеннер.

Чоокта чаа № 2 школага лениничи комсомолдуң торуттүнген хүнүнге тураскааткан кежээге оларның диплом ажылы болган Б. Васильевтиң «Даң хаазы мында ыржым» деп шинзиннден үзүндүнү көргүскен.

Кызылдың 11, 12, 10, 15, 16 дугаар школаларының эге класстарынга ужуражылгалар солун эткен.

Ужуражылгалар айы амдаа уламчылап турар.

Р. БИРИ-САНАА.

* * *

Ада-иелер-биле чугаалашкан

Республиканың хогжүм-шин театрынга Кызылдың №№ 1, 6 школаларының өореникчилериниң ада-иелери-биле артистериниң ужуражылгазы болган. Театрның кол режиссеру РСФСР-ниң болгаш Тыва АССР-ниң алдарлыг артизи С. Оюн-биле театр уран чүүлүнүң эткен Бүгү-россия көрүүдезиниң чамдык соруулгаларының, планнарының дугайын чугаалашкан. База ол ышкаш уругларга 1974—1975 чылдарда көргүскен болгаш көргүзер деп турар чаа шиилери-биле келгеннерни таныштырган.

Артистер-биле болган ужуражылга үеэзинде ада-иелер школачыларга көргүзер шиилериниң репертуарын шилиприниң дугаймда боттарының санал-оналдарын чугааланнар.

Н. КАРДАШЕВ.

«ЮРОЧКА» АНСАМБЛЬ

БЕЛОРУС ССР, Барановичи хоорайның Культура бажыңының танцычы «Юрочка» ансамбли көрүкчүлерге аажок сураглыг. Ол коллектив Москвага, Белоруссияның хөй-хөй хоорайларынга концерт көргүзүп чораан. Бот-тывынгыр артистерниң хогаут, эрес танцылап бээрин Чехословакияның болгаш Польшаның чону көрген. «Юрочканың» репертуарында белорус улустуң танцылары хөй.

Ам ансамбль чаа программазын белеткеп турар. Ону чонга бо чылды сөөлзүредир көргүзер.

ЧУРУКТА: ансамбльдиң концерт көргүзүп турары.

Э. КОБЯКТЫҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

Аныяк кижи бүрүзүнге— ортумак эртем

ЧҮГЛЕ ШКОЛА ХАРЫЫЛААР БЕ?

1974—75 өөредилге чылы бүгү-ниинг ортумак өөредилгеже шилчилгени доозарынга шиитпирлиг ужур-дузалыг. Ол сорулганы күүседиринге аныяктарның кежээки болгаш бот-өөредилгеге школалары чогуур үлүүн киирер ужурлуг. Кызылдың ажылчын аныяктарының № 1 школазында өөредилге, эгелээнден бээр байдал кандыгыл?

Школа боду хоорайның төвүнде, таарымчалыг бажыңда турар. Кабинеттери болгаш кичээлдээр классары чогумчалыы-биле дериттиннген. Школаның дирекциязы болгаш башкылар коллективи бүдүрүлге, албан организация черлери-биле харылзааны туду, школага хаара туттунган аныяктар-биле боттуг кижизидилге ажылын чорудуп, школаны ара каар чорукту болдурбазының хемчеглерин ап турар.

Ынчалза-даа школа бо өөредилге чылында өөреникчилер санының болгаш класс комплектилээр талазы-биле күүрүе планын күүсетпэн. 550 аныяктарны хаара тудар план чүгле 76 хуу күүсеттиннген. Амгы үеде школада 420 хире аныяктар өөренип турар. Мында школаның, башкылар коллективиниң буруузу база бар. Ынчалза-даа кол-ла чылдагаан бүдүрүлгелериниң удуртукчуларының, тус-тус черлерде комсомол, профэвилел, хөй-ниити организацияларының, «Аныяк кижи бүрүзүнге —ортумак эртем» деп көрүлдениң оргкомитеттериниң ол айтырыгны чугулалап көрбейн, аныяктар-биле ажыл чорутпайн турарында.

Аныяктарның билиг-мергежилин бедидериниге сагыш салып, оларның өөренирине таарымчалыг байдалларны тургузуп турар албан организацияларда байдал илдең. Хоорайның харылзаа белдириниден чылдың-на 15—20 аныяктар школага доктаамал өөренип, класстан классче шилчип турар. Амыдырал хандырылга комбинадыңдан кээп өөренип турар аныяктар база кичээл үсшес, өөредилгеге кызымак чорууп кергүзүп келген. Садыг министерствозунуң өөредилге комбинадында, садыг училишезинде тургускан класстар база эки ажылдап турар.

Ажылчын аныяктарның № 1 школазында 200 хире улуг-биче организациялардан аныяктар кээп өөренип турар. Оларның элээн хөйүнде аныяктарның өөредилгези үстүнде адаттырганнарда ышкаш эвес. Ацтосептелге заводунда, Кызыл үлетпүр тудуг эргелелинде, Тыва коммунэнергода, № 12 АТБ-де, эзт комбинадында, республика эмнелгезинде ортумак эртем чедип албаан аныяктарның саны хөй, школага 5—10 кижини өөредирибиле бижитсе-даа, чаңгыс-даа кижи өөреимейн турар. Ол бүдүрүлге, албан организация черлеринин удуртукчулары, комсомол, профэвилел организацияларының ортумак өөредилгеже шилчилгеге боттарының үлүүн киирер хөөн чок болганы моон көстүп кээр. Пассажир АТБ-зи, № 48 тудуг эргелели ышкаш улуг организацияларда үс ажыг өөренир ужурлуг аныяктардан 2—3-ле кижи өөренип турары черле таарымча чок. А Кызыл-садыг, столоваялар болгаш ресторанар трези дээн чижектиг организациялар аныяктарның өөренирине таарымчалыг байдалды тургуспайн турары улуг буруу.

Социалистиг чарыштың негелделеринде, аныяктар өөредилгезиниң дугайында хүлээлгелерни ап, аныяктарга таарымчалыг байдалдарны тургузарын аазап турээ-даа, ажылагыйжы чедишкиннери түңнеп турган, ол айтырыгны уттуптар чорук—аныяктар өөредилгезинче кошкак сагыш салып турарының херечизи.

«Аныяк кижи бүрүзүнге — ортумак эртем» деп көрүлдениң хоорай оргкомитеди, хоорайның комсомол комитеди аныяктар өөредилгезин бүрүү-биле хайгаарал, удуртулганы бээр ужурлуг турган өөредилге чылының эгезинден мынчага чедир школага боттуг дуза чедирбээнинге школаның удуртукчулары хомудап орар.

Бүгү-ниити ортумак өөредилгеже шилчилгени доозарының шиитпирлиг чылы чоруп турда удуртукчулар «школалар-ла билзин» дээр хөөнүт орар болза чүве бүдер бе?

М. СААЯ.

«Шынның» тускай корр.

Школа амыдыралы

БЫЖЫГ ХАРЫЛЗАА-ЧЕДИИШКИННИҢ ҮНДЕЗИНИ

Кызыл-Хая суурнуң көдээ клуву. Ында хой чон чыылган. Ол хүн ацаа ада-иелериниң хуралын эрттирген. «Школа биле ада-ие» деп беседаны баштай дыцнаан. Өөредилге эргелекчизи Морган Сержиң беседа кижизидилге дугайында солун чугааны кылган.

Беседа соонда Мөгеп-Бүрен сес чыл школазының директору Салчак Өрге ада-иелер-биле ажык чугааны чоруткан. Уруглар кижизидилгезинге ада-иениң ролю кончуг улуг. Ада-ие ажы-толу, оларның өөредилгези дээш доктаамал сагыш салып, башкыларга дузалап турар болза түңнел кажан-даа эки болур. Ада-иениң сагыш човаашкыны чүгле уругларга материалдыг дуза көргүзери-биле кызыгаарланмас ужурлуг. Кандыг хепти садын бээрин бешин боламчалыг көрзе эки. Херек-ле дээн чүүлдерни эккеп турып бээри ышын эвес. Чамдык таварылгада кижизидилгеге шиитктыгда чүүлдер тургулаар. Шак мындыг ажык чугаадан ада-иелер хөөнү билип алганнар.

Мөгеп-Бүрен школазында дээди болгаш дооспаан дээди эртемниг 28 башкы ажылдап турар. Оларның кижи бүрүзү уругларны толептиг кижилер кылдыр өөредир, кижизидер дээш үлүүн киирип турар. Ылаңгыя эге класс башкылары Татьяна Байыр, Зоя Түрен оларның идепкейлиг чоруун мактаан.

Ада-ие комитединиң чаа составын соңгаан. Школаның, башкыларының шынчы дузалажчылары болур дээш комитет ада-иелерни мобилизастап, улуг ажылды чорударын хүлээнген.

Х. КУСКУН-ООЛ.

Мөңгүн-Тайга район.

ӨӨРҮП ЧЕТТИРДИМ

Ак-Туругда кадыкшылга школазының чедиги класында өөренип турар мен. Эрткен чеди чылдарда өөрүм еске оолдар, уруглар-биле кады күрүнеңиң долу хандырылгазынга өөренип, чурттап келдивис. Бистиң чурттап, өөренип турар школавыс, интернадывыста бүгү-ле херек чүүлдер шупту бар. Уругларның кадыкшылын эки-жидери-биле аъш-чем хандырылгазы кончуг эки. Хүнде дөрт удаа чемненир. Идик-хеп хандырылгазы бүрүн.

Бистиң башкыларывыс уругларның өөредилгези, кадыкшылы дээш доктаамал сагыш салып турар. Ылаңгыя бистиң класстың башкызы М. В. Таргынны мактавас арга чок. Н. Н. Чигчит, Е. М. Чамдан, Л. С. Орлова, М. Мандаржап дээш еске-даа башкыларывыска өөрүн четтиргенивисти илередип турар бис.

И. ЯНДАН,

өөреникчи.

Улуг-Хем район.

КУЛЬТУРА КУДУМЧУЗУНДА

Б. Д. Күдерек элиелге шугумунга саштаркалап барык чээрби чыл ажылдаан. Кижилерге эвилен, эш-өөрүнге найыралдыг оон эки мозу-шынары, онаашкан албан-хүлээлгезинге харысалгалыы — Аксы-Барлык суурнуң болгаш ол девискээриниң чонунга мактал, хүндүлелди чаалап алган. Ол будурулгеге коммунист кижиниң мурнакчы үлегерлиг ролюн илередип турар.

Бичии-уруг Доржуевна хөй-ниити ажылынга бот-идепкейлиг. 1955 чылдан эгелээш суурда херээженнер чөвүлелиниң даргазынга он чыл ажыр ажылдаан. Ам ол суурнуң Культура кудумчузунда агитквартираның удуртукчузу, оон харыылаан участогу социалистиг чарышка элээн каш чылда улаштыр типлекчи болуп келген.

Совет Тыванын 30 чылынга холбаштыр район төвүнге болган херээженнер слёдунга Б. Д. Күдеректиң удурткан агитквартиразының делгелгези көрүкчүлерниң кичээнгейин хаара туткан. К. Сүге, Б. Күжүгет, С. Далар, М. Ооржак, С. Кертик база оскё-даа херээженнерниң даарап сиилбээн, аргып шокарлаан, бижып будурген хептери, кылган уран-шевер чүүлдери мактаттырган.

Бичии-уруг Доржуевна кадыкшылга, арыг-шеверге хамаарышкан беседа, лекция чорударынга база сонуургалдыг. Кижилериниң чуртталга-амыдыралын улам эвижидер, төрээн суурун чаагайжыдар хемчеглерни боттандырарынга идепкейлиг, ол ёзулуг хөй-ниитичи.

Культура кудумчузунда ол агитквартираның бажыңнары барык шупту ногаа шөлдерлиг, чыл бүрү оон элбек дүжүттү ажаан ап келген. Чамдыктарының бажың чаны участогунда тараан оц-чүзүп чечектери, олурткан ыыштары, чадаг үнүштерин ылаңгыя чайгы хүннерде көөрге магаданчыг.

С. ТАВА-САМБУ.

Барыын-Хемчик район.

ЭСТОН ССР. Арвед Тетсманның баштап турар конструктор бюрозунуң тургускан төлевилелин ёзугаар Таллиниң спортчу судволар тудуп тургузар шеелде верфизинге чаа «Плутоний» чергелиг, чарыш яхтазын бүдүрүп үндүрген. Чуртка эң баштайгы ындыг яхта ол болган. Ону анаа материалдардан: хадыдан, дубтан, онза шынарлыг ыыштардан чазап кылган. Мачтазы тускай холуксаалыг демир. Парустуг ол хемеде башкарыкчы кижи чоруур, шилпластиктен кылган өрээл бар, ол ынчангаш онза бүдүштүг.

Узуну 9 метр болгаш калбаа 3 метр дурттуг, сугже ханылаары 1,4 метр деңнелдиг ол чаа судно-биле маргылдаага киржип, үр үеде аян-чоруктар кылып болур. Алды кижилиг чоруур экипажтың ажыглаарынга таарымчалыг каюта, электрочырыдылга, радио, газ-биле паштаныр чер бар.

ЧУРУКТА: чаа яхтаны шенеп турары.

В. РУДЬКОНУҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

КЫЗЫЛ ХООРАЙНЫҢ АЖЫЛЧЫ ЧОННАРЫНЫҢ ОКТЯБРЬНЫҢ СОЦИАЛИСТИГ УЛУГ РЕВОЛЮЦИЯЗЫНЫҢ 57 ЧЫЛ ОЮНГА ТУРАСКААТКАН БАЙЫРЛЫГ ЧЫСКААЛЫ

Ол 1974 чылдың ноябрь 7-де эртенгиниң 11 шакта эгелээр. Байырлыг чыскаал дараазында колонналар-биле эртилээр.

№ 1 колонна. Октябрь мурнунуң социалистиг чарыжының тилекчилери коллективтер: алгы заводу, Улуг-Хемняш ажыл-агый черн, «Тыва көдээ тудуг» трестиң автобаазазы, Тыва автооруктуң № 1 срук-тудуг эргелели, совхозтарның бүдүрүлге каттыжышкынының автобаазазы, харылзааның бүдүрүлге техникиг эргелелиниң автобаазазы, Тыва коммунэнергия, Амыдырал-хандырылга министерствозунуң Кызылда септелге-тудуг участогу, № 14 механизация эргелели, Кызыл-садыг, «Сукпак» совхоз, хоорайның амыдырал-хандырылга комбинады.

Чыскаалыр чери — Ленин кудумчузунда А. С. Пушкин аттыг библиотеканың чаны. Харылаар кижизи **С. М. Голдырев.**

№ 2 колонна — хоорайның бүгү школаларының өөреникчилери болгаш башкылары.

Чыскаалыр чери — Комсомольская кудумчузунда ИХМ-ниң бажыңының чаны. Харылаар кижизи **В. Я. Филимонов.**

№ 3 колонна — башкы, политехникиг институттарның, техникумнарның болгаш училищелерниң коллективтери.

Чыскаалыр чери — Комсомольская кудумчузунда ИХМ-ниң бажыңының чаны, № 2 колоннаның соондан чоруур. Харылаар кижизи **В. И. Данилейко.**

№ 4 колонна — тудуг материалдары үлетпүрүнүң каттыжышкынының, аъш-чем, одалга үлетпүрүнүң, ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелериниң, эзт комбинадының, балык заводунуң «Тудуг кезектери» комбинатының, Каа-Хемниң хөмүр-даш разрезиниң коллективтери.

Чыскаалыр чери — Комсомольская кудумчузунда «Тувинская правда» редакциязының бажыңының чаны. Харылаар кижизи **А. Ф. Лушников.**

№ 5 колонна — «Тыва тудуг» трестиң болгаш керээлиг организацияларның, «Тыва көдээ тудуг» трестиң, «Красноярск хамааты толевилел» институтунуң комплекстиг толевилел килдизинин, Красноярскиниң инженер-тудуг шинчилел трезинин экспедициязының, тудуг болгаш архитектура эргелелиниң, «Көдээ электри тудуг» эргелелиниң тыва участогунуң № 72 мехколоннаның, «Кызылдың төп электри тудуг» эргелелиниң коллективтери.

Чыскаалыр чери — Комсомольская кудумчузунда «Тувинская правда» редакциязының бажыңының чаны, № 4 колоннаның соондан чоруур. Харылаар кижизи **Н. Г. Ефремов.**

№ 6 колонна — Тыва транспорт эргелелиниң, аэропорттуң, автомобиль орудтарының тудуунуң болгаш ажыглалының бүдүрүлге эргелелиниң, Кызылдың Енисей пароходствозунуң район эргелели, ОСВОД-туң коллективтери.

Чыскаалыр чери — Комсомольская кудумчузунда «Тувинская правда» редакциязының бажыңының чаны. № 5 колоннаның соондан чоруур. Харылаар кижизи **К. А. Бакеев.**

№ 7 колонна—Көдээ ажылагый министерствозунуң, совхозтарның бүдүрүлге каттыжышкынының, республиканың болгаш Кызылдың «Сельхозтехника» каттыжышкыннарының, «Скотопром» трестиң, зооветеринария хандырылгазының, ыяш ажыл-агый, тараа продуктулар эргелелериниң, «Көк-Тей» совхозтуң Мелиорация болгаш суг ажыл-агын министерствозунуң, аэрология экспедициязының коллективтери, № 6 колоннаның соондан чоруур.

Чыскаалыр чери — Интернациональная кудумчузунда музей бажыңының чаны. Харылаар кижизи **М. А. Хазбулатов.**

№ 8 колонна—Кадык камгалал министерствозунуң болгаш аптека эргелелиниң коллективи.

Чыскаалыр чери — Интернационал кудумчузунда Кадык камгалал министерствозунуң бажыңының чаны. № 7 колоннаның соондан чоруур. Харылаар кижизи **А. К. Ондар.**

№ 9 колонна — СЭКП обкомунуң Кызыл хоорхомунуң Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң, хоорай Совединиң күүскомунуң, ВЛКСМ обкомунуң болгаш хоорхомунуң, облпрофсовуулелдиң болгаш профэвилелдер обкомнарының, солунар редакцияларының «Билиг» киталелиниң, ТДЛТЭНИ-ниң, Чырыдыышкын министерствозунуң, уруглар садтарының, Телевиденин болгаш радиодамчыдылга талазы-биле комитединиң, Культура министерствозунуң, кинопрокаттың, кинофикация эргелелиниң коллективтери.

Чыскаалыр чери — Интернационал кудумчузунда музей бажыңының чаны. № 8 колоннаның соондан чоруур. Харылаар кижизи **Д. А. Попков.**

№ 10 колонна — Садыг министерствозунуң респотребсоюзтуң, күрүне-садыг инспекциязының, нефть баазазының, стандарттар болгаш хемчээшкин техниказының күрүне хайгаралының лабораториязының, харылзааның бүдүрүлге-техникиг эргелелиниң, Чөвүнүң амыдырал хандырылга министерствозунуң бүдүрүлгелериниң коллективтери.

Чыскаалыр чери — Интернационал кудумчузунда Кадык камгалал министерствозунуң бажыңының чаны. № 9 колоннаның соондан чоруур. Харылаар кижизи **В. С. Гладилин.**

№ 11 колонна — Тываның «Хүндүлелдиг Демдээ» орденниг геология-шинчилел экспедициязының, хандырылга эргелелиниң, материал-техникиг хандырылга килдизинин, ДОСААФ комитединиң, гидрометобсерваториязының, даг-техника инспекциязының, өлүктывыш ажыл-агый эргелелиниң, физкультура болгаш спорт комитединиң коллективтери.

Чыскаалыр чери — Каа-Хем кудумчузунда культура парыгының чаны. № 10 колоннаның соондан чоруур. Харылаар кижизе **П. Г. Потехин.**

№ 12 колонна — Сац, Юстиция министерстволарының, банкыларының, ажаалга кассаларының, статистика эргелелиниң, суд, прокуратураның, Социал-хандырылга министерствозунуң, коммунал-чуртталга ажыл-агыйының коллективтери.

Чыскаалыр чери — Каа-Хем кудумчузунда культура парыгының чаны. № 11 колоннаның соондан чоруур. Харылаар кижизи **Ф. И. Килин.**

Бүгү колонналар чыскаалыр черинге эртенгиниң 10 шак 30 минутада келир.

Бүгү чыскаалды болгаш демонстрация үеэзинде шимчээшкиниң корум-чурумун Кызылдың шериг комиссары **И. А. Нечаев** харылаар.

Демонстрация үеэзинде хөй-ниитиниң корум-чурумун Иштики керектер министерствозунуң хоорай килдизиниң начальниги **В. С. Ключников** харылаар.

БАЙЫРЛАЛ КОМИССИЯЗЫ.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

НОЯБРЬ 2-ДЕ

МОСКВАДАН

12.00—Дамчыдылгалар программазы.
12.05—Медээлер.
12.10—**«Эртенги почта».** Музыкалыг программа.
12.40—Өөнүт телекөргүзүг. **«Элдептиг төве».** Мультфильм.
12.50—Өөнүт телекөргүзүг. **«Хоглуг аян-чорук».**
13.50—**«Кадыкшылы».** Эртемтайылбырлыг программа.
14.20 — Өөнүт телекөргүзүг. **«Амыдыраннар аразында».**
15.20—Өөнүт телекөргүзүг. **«Музыкалыг киоск».**
15.50—**«Таюраның баштайгы хүннери»** деп документалдыг фильмниң баштайгы көргүзүү.
18.10—ССР Эвилелиниң Күрүнеңиң үлегерлиг Биче театрының 150 чыл болганынга тураскааткан кежээ.

КЫЗЫЛДАН

18.00—**«Делегей байдалының дугайында допчу тайылбыр».**
18.15 — Уругларга. Мультфильм.
18.25—**«Тываның неделязы».** Информастыг программа.

МОСКВАДАН

18.40—Өөнүт телекөргүзүг. РСФСР-ниң Күрүнеңиң улусчу коллективтериниң фестивалы. Удмурт АССР-ниң Күрүнеңиң **«Италмас»** аттыг танцы ансамбли.
19.25—**«Сени манап тур бис оол».** Уран-чечен фильм.
21.00—**«Кыргыс ССР-ниң болгаш Кыргыс Коммартиянының тургустунганындан бээр 50 чыл болганынга».** Репортаж.
22.00—Өөнүт телекөргүзүг. **«Ыр биле ужуражылга».** Ольга Воронец ырлап тур.
22.30—**«Ye».** Информастыг программа.
23.00—23.45—Футболга ССРЭ-ниң чемпионады **«Спартак». (Москва) —«Черноморец» (Одесса).** 2-ги тайм. В. И. Ленин аттыг Топ стадионунуң Спорт ордузундан дамчыдылга.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

КИНО

НОЯБРЬ 2-ДЕ

«НАЛЫРАЛ»: **«Парижке оорлаашкын»** (2 сериязы кады) 10.00, 12.40, 15.20, 18.10, 20.40 шактарда.

«ПИОНЕР»: **«Биче оглунуң кудумчузу»** 9.00, 11.00, **«Аас-кежиктиг «Щуканың» командири»** 15.00, 17.00, **«Шписсарт шивээзинге дүлгээзиннер»** 13.00, 19.00, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: **«Айболит биле Бармалей»** 13.00, **«Боттуң оглу»** 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: **«Шкид республика»** 15.00, **«Океан»** 16.40, 18.20, 20.00 шактарда.

ТЫВАНЫҢ КҮРҮНЕ ФИЛАРМОНИЯЗЫ

Ноябрь 2, 3-те Хөгжүм-шин театрынга Тыва АССР-ниң литература болгаш уран чүүл хүннериниң Москвага көргүзүгленинин программазын ёзугаар

ТҮҢНЕЛ КОНЦЕРТ

болур.

Эгелээри 17.00 болгаш 20.00 шактарда.

Билеттерни театрның кассазында садып турар.

«Шамбалыг» совхозтуң хоочун ажылчыларының бирээзи, хөй-жу, коммунист

Монгуш Санчитович СЕНДЕЛДИҢ

элекке мөчээнин совхозтуң дирекциязы, партия организациязы, ажылчын комитеди дыцладыр, оон оо-бүлезинге болгаш төрелдериниге ханы кажыдадын илергейлеп тур.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ. Индекс 667000

Кызыл, Шетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24—63, редакторнуң орлакчыларының 35-24, пропаганда килдизинин 23-54, харыысалгалыг секретарының 23-35, партийже амыдырал килдизинин 37-13, культура килдизинин 23-54, кедээ ажылагый килдизинин 21-47, үлетүр килдизинин 22-64, чагаа килдизинин 41-27, информация база совет тургузуг килдизинин 20-60, бухгалтериянын 31-75, корректорларнын 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Шетинкин-Кравченко кудумчузу бажын № 1)

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

ТИРАЖЫ 16056. ЧАГЫГ № 257.

ТС—01252